

Čeští historikové o německé otázce

Z dopisu redakce „Přítomnosti“ českým historikům:

„Zdá se nám, že o otázce česko-německého poměru měl by promluvit jednou také někdo jiný než političtí profesionálové, kteří i v tomto problému hledají svůj stranický prospěch. Obracíme se proto na nejvýznamnější naše historiky a tedy také na Vás, vážený pane, a prosíme Vás, abyste nám laskavě, právě jakožto historik a na základě poznatků, k nimž jste dospěl svým historickým badáním, odpověděl na tyto dvě otázky:

1. Jak vypadá otázka poměru česko-německého s hlediska prospěchu československého státu?

2. Je možno klidné soužití Čechů a Němců a za jakých podmínek?“

Odpovědi uveřejňujeme v pořadí, v jakém došly.

Pane redaktore, I.

otázku, kterou jste českým historikům předložil, zodpověděl jsem již v podstatě v anketě „Tribuny“ r. 1921. Dovoďte, abych z odpovědi té opakoval, co tenkrát jako dnes bylo mým stanoviskem.

Jsem vykřičen jako nacionalista a jsem jím vskutku, jsem jím, protože jako český historik vím a vidím, že bez ochranné moci nacionalismu byl by náš národ dávno zanikl, jsem jím, protože jsem přesvědčen, že by při zvlášť nebezpečné mezinárodní poloze své neobstál bez jeho ochrany ani v budoucnosti. Ale právě proto, že jsem českým nacionalistou, t. j. posuzuji všechny veliké otázky našeho života podle toho, jaký bude mítí řešení jejich vliv na prospěch české společnosti národní, jsem proti všem metodám, jež jsme cítili jako křivdu, když jich proti nám užívalo Rakousko, a jež představujeme světu jako státní rai-sonu, užíváme-li jich sami proti svým Němcům. Jsem proti nim, protože jsem přesvědčen, že tyto metody naší věci neprospějí, nýbrž ji poškodí, snad nenapravitelně poškodí. . .

Co zdá se mi nejpovážlivějším pro psychologii našeho postupu, je fakt, že takový důraz klademe na pouhé v n ě j š n o s t i. Jen na venek aby všechno hodně česky v y p a d a l o, česká jízda národní aby stánu- la s vlajícími prapory na libereckém náměstí, český úřední jazyk usque ad finem, české tabulky — hlavně a především nápisy a tabulky.

O poměru síly Čechů a Němců v této zemi — o t o j d e, a mně jako českému nacionalistovi jde ovšem také o to, aby ten poměr lepší se ve prospěch Čechů — nerozhodnou ani tabulky, ani nápisy na bankovkách, ani zkácené sochy Josefa II. nebo nucený úřední jazyk, nýbrž m r a v n í s í l y, žijící v obou společnos- tech národních, počet a zdraví jejich dětí, pracovitost, spolehlivost a inteligence jejich dělnictva a úřed- nictva, poctivost a zdatnost v řemesle, obchodu a prů- mysly a mravně kulturní hodnota jejich škol, jejich literatury a vědy. V těchto směrech jsou české pod- mínky a vyhlídky částečně příznivé, částečně nepří- znivé — a zde bych viděl h l a v n í a r o z h o d u j í c í p o l e n á r o d n í p r o p a g a n d y, zde také hlavní úkoly zdravého, pozhnaného nacionalismu. V době nesvobody byla naše společnost uschopněna k boji to- hoto rázu, tuším, dokonaleji než dnes; v té době jsme

také, neužívající žádného násilí, dobyli pozoruhodné části ztracených posic v t. zv. uzavřeném území. Tichá a houževnatá práce našich menšin, směřující jen k do- bytí práva, vykonala tu dílo úctyhodné.

A podobně vyslovil jsem se po desíti letech v anketě „Národních listů“, nadepsané „Úkoly naší inteligence v politice“, inteligence, jíž redakce sama ukládala pře- devším, aby střežla národní ráz našeho státu. Svůj nesouhlas s touto formulací vyjádřil jsem podobně jako výše: zdůraznění národního rázu svádí k do- mnění, jakoby nám především bylo usilovat o to, abychom česky národními spíš v y p a d a l i nebo se z d á l i, než vskutku byli. Nechci, napsal jsem, upírati naší obci národní ani státu našemu právo hájiti stá- tního jazyka všude tam, kde je to rozumné a účelné, ale proti jednostrannému národnímu rázu kladu důraz na českonárodní h o d n o t u, k v a l i t u, t. j. na živý obsah, ne na vnější, často prázdné a někdy škodlivé zdání.

Sedm set let obývá německá menšina s námi v této zemi a srostli jsme spolu a prostoupili se místně, hospo- dářsky, ba i duchovně, že na rozchod není rozumně pomyšlení; společný státní život staví nás neustále před stejné potřeby a problémy, takže vzájemné do- hodování a dorozumívání je nezbytností. Jsme si krví i vlastnostmi a schopnostmi mezi všemi národy nej- bližší — to vše způsobilo odvěké mísení v staletém soužití (počeštili jsme Němců více než oni nás po- němčili) a podléhání výchovnému příkladu a vlivu Němců. To dorůstání k jejich převaze ovšem nevyllu- čovalo, nýbrž spíš podporovalo české nechuti a sou- peřství, dané vědomím ohroženého domácího práva, tradic, rozdílem jazyka i skutečností hospodářskými a sociálními. Přes to byla i doba, kdy ve vzájemném poměru měly vrch sympatie a důvěra, ano i doba, kdy němečtí vědci a literáti se duchovně počeštovali pod vlivem mohutné kulturně historické tradice země; i ve středověku snažili se Němci, beze vší touhy po politic- kém uplatnění, osvojit si tuto tradici — vzpomeňme na př., že si tenkrát, a to dokonce dvakrát, přeložili kroniku Dalimilovu. Změna nastala až od polovice 19. století, se zrozením národního vědomí velkoněmec- kého a s probuzením politického sebevědomí českého, usilujícího o znovudobytí ztracených práv a posic. Že v boji tom, jenž plnil naše dějiny až do světové války, bránili se Němci všemi prostředky spravedlivým našim požadavkům o dobytí pouhé rovnoprávnosti, otrávil o nejvíc poměr mezi oběma národy; po válce bylo to u Němců vědomí, že nová situace jejich je dílem ne- čekané zničující porážky po zoufalém boji; to jim ne- dovolilo podati včas Čechům ruku k čestnému míru a vyrovnání — obojí ta skutečnost vysvětluje pře- devším, proč po převratu řešil český vítěz německou otázku v novém státě svém z vlastního rozhodnutí, a to sebevědoměji, než by bylo možno za jiných okolností (sem počítám i mylnou thesi zákona Marešova, že ně- mecká universita nemá nárok zváti se také pokračova- telkou university někdy Karlovy). Německé pokusy

o přijatelnější formulaci těchto zákonů, po případě stížnosti na stranickou praxi při provádění jejich neustanou — vše záleží na tom, budou-li mít naši vůdčí činitelé dostatek politického rozmyslu a dostatek odvahy, aby našli cestu k řešení, jež by důvodným žalobám a stížnostem vyšlo vstříc a dovolilo Němcům znáti se bez sebezapření k našemu státu a jeho budoucnosti. *Iusticia regnorum fundamentum!*

Lze stěží předpokládati, že by i za takového stavu věcí došlo rázem (jak se tážete) k tichému soužití mezi oběma národy. Ale posice naše by byla jistě nepoměrně silnější, nejen doma, ale i vůči cizině. A o to snesitelné soužití bylo by se zároveň starati i jinými cestami. Velká a snad hlavní úloha při tom připadá tisku. Tisk nacionalistický (vyložil jsem, že není mluvčím pravého nacionalismu) bude lze sotva poučiti o potřebě obratu: bude dále doporučovati „národní výboj“ všemi prostředky, zlehčovati německé stížnosti, generalisovati žalobně ojedinělé případy a rozčilovati se nad provokacemi, v tom třeba i nad německým hovorem v Praze, jež je hlavním městem země, v níž žije skoro třetina Němců. Na čem však záleží, je, aby aspoň ten tisk, jenž si je vědom vážnosti problému, měl dosti odvahy takové agitaci čeliti, žaloby nedůvodné nebo upřílišené uváděti na pravou míru, seznamovati i s žalobami nebo obranami německými. Poučný příklad: dnes několik večerníků přibíjí na pranýř zprávu německého ranního listu, že při nějaké slavnosti v Německém domě přítomní povstali při hraní marše z doby Friedricha Velkého. Ale žádný, pokud vím, nezmiňuje se o doložené stížnosti německého universitního studentstva (otištěné v jiném německém ranním žurnálu), podle níž jsou němečtí studenti zkráceni proti českým v podporách chudinských poměrně o 800.000 Kč ročně.

Ty a takové výzvy třeba ovšem adresovati i tisku německému — jen tak zajisté by se čtenáři poučili o pravých skutečnostech a obě národní společnosti byly by vychovávány k vzájemnému poznání. Neboť přes to, co bylo pověděno o našem vzájemném úzkém přibuzenství, známe se mnohem víc ze stranného obrazu bojovného tisku (velká část národa snad jenom z tohoto pramene), jež vychovává namnoze jen k nenávisť, než z přímého styku a z vlastního poznání; to by zajisté nejeden předsudek usvědčilo z omylu, nejeden hněv vypudilo z mysli. Žijeme cize vedle sebe; vzpomeňme na př. obou pražských universit, jež by za poměrů méně neutěšených měly býti spolu v živých vztazích a takřka se doplňovati — soudím, že měly jen nepatrný úspěch mé výzvy k studujícím historie, aby aspoň jednotlivci zapsali se jako mimořádní posluchači na některou přednášku na německé universitě: kde ve světě je taková příležitost poznati přímo v domově duchovní život velkého evropského národa a seznámiti se s jeho stanovisky a pokroky k vlastnímu prospěchu? Dnes pohříchu je rostoucí měrou tomu za překážku i neznalost nebo malá znalost němčiny — tu dotýkám se snad nejžalostnějšího nedostatku ve výzbroji našeho nacionalismu. Tvrdím zajisté, že český inteligent, jenž umí dobře německy je Čechem lepším, dokonalejším. Sám lituji, že jsem septimu nebo oktávu nevystudoval v Liberci — byl bych býval k obraně českého stanoviska mnohem působivější. Kdyby byly nalezeny cesty a prostředky, aby jistý počet nadaných českých studentů středoškolských mohl ztráviti rok dva roky na německém ústavu — a vice

versa studentů německých na české střední škole vyšších ročníků — znamenalo by to mnoho pro vzájemné poznání a sblížení obou národů.

Dobrý poměr k německé menšině v naší zemi i dobrý poměr k sousední říši německé musí býti zvláště důležitým a naléhavým úkolem naší politiky. Není pochyby, že od ovládnutí Německa Hitlerem se naděje korektního poměru zmenšily. Ale tuším, že také naší vinou, nebo aspoň prozatím ne bez naší podpory. Vidíme, že nacionalistický tisk nerozpakuje se představovati nebezpečí výbojně války Německa proti nám takřka jako neodvratné a tak naděje v možnost smírného soužití předem vylučovati. A na druhé straně je to tisk levice, jenž je proti Hitlerovu Německu rozhořčen nanejvýš; některé listy, zejména ty, v nichž mají vynikající podíl židovská péra, plní se soustavným bojem proti hitlerovství. Třeba by tyto hněvy bylo lze za daných okolností chápati a snad i omlouvat — nesmí mluvčí jejich zapomínati, že zachování sousedsky snesitelného poměru k velmoci německé je pro nás důležitostí zvláštní; postačilo by, aby snažili se o podobnou umírněnost, ba i snahu po porozumění, k nimž se snaží v posuzování sovětského Ruska. Proto také souhlasím se stížnostmi, jež u nás rozličně byly proneseny proti příliš blahovolnému poměru našich úřadů k nerozpačité protihitlerovské agitaci německé emigrace na naší půdě. Mám za nepochybné, že v zájmu našeho státu třeba tu nápravy.

Josef Pekař.

II.

O poměru česko-německém psal a mluvil jsem již tolikrát, tak podrobně, a také myslím i tak jasně, že se mi zdá skoro zbytečně vyjadřovati se o vašich dvou otázkách. Či mám znova vykládat, že a proč jsem přesvědčen, že rozumnou a spravedlivou úpravu poměru česko-německého vyžaduje si prospěch našeho státu i národa velmi naléhavě? A mám znova psáti o tom, jak si představuji soužití Čechů a Němců? Pochybuji arci, že toto soužití mohlo by býti někdy „tiché“, neboť soudím, že dva národy takové životní síly a tak mohutného vědomí národního nemohou žít vedle sebe tiše, že naopak z jejich soužití nutně plyne stálé zápolení, které zpravidla bývalo, bývá a nepochybně bude velmi úporné a skoro vždy nemálo hlučné. Ale myslím, že nad tím netřeba prolévati slzy, poněvadž tento stav, celkem přirozený, má v sobě také leccos dobrého. Jisté možno právě odvěkým zápolením Čechů s Němci z valné části vysvětlovat značně vysokou kulturní, hospodářskou i sociální úroveň obou národů této země, na kterou je pomáhala povznésti zdravá snaha každého z nich, nedat se zastínit nebo předstihnout národem druhým. Je toliko třeba usilovati svorně o to, aby toto zápolení opravdu bylo, jak se říkává „ušlechtilé“, aby jeho tvrdost a prudkost byla mírněna smyslem pro právo a spravedlnost, řídícím se prostou zásadou, že nesluší činiti druhému, co nechceme, aby on činil nám, ochotně uznávajícím jak přednosti a zásluhy druhého, tak své vlastní chyby a nedostatky. Nepřestávajíce věřiti, že národové stejně jako jednotlivci mají se vždy a všude k sobě chovati ne podle některých módních teorií jako dravá zvíř, nýbrž — lidsky, měli by cíl svého zápolení viděti v tom, aby jeden druhého překonávali zdatností v práci duševní i tělesné, v umění a vědě, v činnosti hospodář-

ské i sociální, a nikoli aby sebe navzájem ubíjeli at mravně či hmotně. Potom by naše soužití, třeba nebylo nijak tiché, mohlo oběma národům přinášeti tolik užítka, že by nepřijemnosti vznikající z nezbytných třenic mezi nimi nebyly proti tomu ničím.

Kamil Krofta.

III.

Vážený pane redaktore,

přiznám se, že jsem byl otázkami, které jste mi předložil ve svém dopisu k zodpovědění a kolem nichž se má rozvíjet anketa „Přítomnosti“ — jak vypadá otázka poměru českoněmeckého s hlediska prospěchu československého státu a zda je možno tiché soužití Čechů a Němců a za jakých podmínek — poněkud přiveden do rozpaků. Ne že bych se těmito aktuálními otázkami vůbec nezabýval či se jim chtěl vyhnouti pohodlným ústraním t. zv. historického odborníka. Ale dospěl jsem — a to právě po delším přemýšlení, které jsem věci ve svých psaných úvahách i v přednáškách věnoval — k názoru, že není to tak dalece problém historikův, jako spíše problém aktivního politika, důkladně obeznámeného s dnešními poměry a ovšem i nadaného příslušným politickým taktem (či chcete-li: instinktem), který dovede odhadovat pravděpodobný vývoj budoucnosti.

Historik nemůže — nechce-li upadnouti v zajetí nějaké falešné demagogické fráze — říci v podstatě vlastně nic jiného, než že každá doba v naší minulosti zodpovídala si Vaše otázky svým způsobem a podle vlastních svých dispoic. Jinak vypadalo jejich řešení v době českého státu starší doby přemyslovské, jinak ve stavovském státě, jaký vyvíjel se u nás od dob Václava I., a jinak opět v poloabsolutistickém království pobělohorských Habsburků a v absolutistické monarchii habsbursko-lotrinské.

Starý český stát doby přemyslovské byl především dílem dynastie a její zbrojní družiny. Vnitřní struktura a vnitřní organisace jeho rostly pozvolna jednak působením a rozvojem domácích elementů institucionálních a zvykových, jednak recepí určitých institucí a zvyků cizích. Německý živel měl tu značný podíl na budování říše a to jak přímo svou účastí v družině přemyslovské, kam zejména stoupající moc a bohatství českých panovníků lákalo hojně rytířských bojovníků německých — tak (ještě více) svým spolupůsobením při hospodářském a organisativním rozvoji jejím. Stavovský stát, jehož rysy začínají u nás pronikat za posledních Přemyslovců, ještě více pak v počátcích lucemburských a který konečně v bouřích husitských úplně vítězí nad dosavadními formami — byl naproti tomu — zejména ve svých počátcích — prudkou reakcí proti všemu německému, vindikuje právo na vládu v zemi i na využití jejích hospodářských zdrojů výhradně pro domácí obyvatelstvo, a přinesl v tomto směru skutečně podstatné omezení německého podílu v budování a dalších osudech české říše. Teprve později pod tlakem nové situace náboženské, hospodářské i politické uvolnil v t. zv. zemském vlastenectví, převzatém jako dědictví ještě ze starších dob přemyslovských a znovu se mocně rozvíjejícím od vstupu Habsburků na naši půdu, cestu německému živlu k účasti na rozhodování státních osudů u nás. A doba pobělohorská konečně vyšla opět elementu německému v českém státě tak daleko vstříc, že učinila jej elementem úplně rovnomocným vlastnímu živlu českému, vytvářejíc ve svém „landes-

patriotismu“ amalgam, který umožňoval „česky cítiti“ i lidem jazykově stojícím jinak úplně mimo kolektivum národní (v užším toho slova smyslu) — přece však pro hospodářské i právní postavení státního celku ne nedůležitý.

Dnešní situace není jistě — i když snad tím či oním rysem připomíná tu či onu epochu minulosti — prostým opakováním toho, co bylo. Naopak: je příliš mnoho rysů, které liší dnešní řešení otázek Vámi položených od řešení, jehož dostávalo se jim v předchozích historických údobích. Především sám stát československý není jen prostým pokračováním starého státu českého, jehož svébytné rysy začaly mizeti v monarchii mariotereziánské a josefinské, aby pak dál zanikaly v metternichovském císařství rakouském a konečně zašly úplně v konstituční éře Františka Josefa I. I když zdaleka nejsme ochotni se vzdát své staré státní minulosti, přece jen nebudeme popírat, že základ, na němž vznikla republika, nebyl jen historický, nýbrž opíral se i o t. zv. přirozená práva lidská, jak byla formulována za války a po ní jmenovitě v heslu sebeurčení národů. A to dodává našemu dnešnímu státu docela jiného charakteru, než měl starý stát český, podložený přece jen především nároky právního držení. — Současně však s proměnou českého státu změnilo se i okolí, v němž tento stát dotud byl žil. Na místo drobných, v podstatě stále ještě dynastických a taktéž především nároky právního držení podepřených státních útvarů, s nimiž hraničily staré země koruny svatováclavské v době třeba lucemburské nebo jagelonské a vlastně až do svého státoprávního zániku — nastoupily státy, vytvářené vnitřně docela jinými faktory — státy především nacionálního charakteru. Jejich vztahy k republice jsou také docela jiné, než byly vztahy jejich předchůdců k starému království českému, neboť jako určité národní koncentrace nemohou tyto státy nepůsobit na stát, v němž přece jen značný zlomek obyvatelstva hlásí se ke kulturní pospolitosti národa jimi představovaného. A tak v rámci těchto změněných dispoic nabývá i řešení otázek Vámi položených docela jiné tvárnosti, než jakou mělo v shora dotčených údobích české historie.

Řekl bych, že otázka, jak vypadá poměr československý s hlediska prospěchu československého státu, je dnes především otázkou, jak dalece budou Němci ochotni spolupracovati na výstavbě republiky — jinými slovy: jak dalece budou pozitivním (či v opačném případě: negativním) elementem v organismu československého státu. Jejich účast v státě je jistě pro dobrý vývoj republiky dnes nutna. Přes všechny nacionální třenice posledních desetiletí před válkou světovou vyrostly naše země přeci jen v jednotný životní celek, v jednotný životní organism, u něhož by rozdělení jednotlivých jazykově rozlišných oblastí musilo způsobit naprosté ochromení a to nejen ve smyslu hospodářském. — Ale přece jen jako negativní element, element, který by nejen neměl zájmu na osudech státu, ale přímo proti němu pracoval, znamenali by Němci znamenitou obtíž a eventuálně i snad katastrofu pro republiku. Má-li býti tedy poměr českoněmecký vyřešen kladně a tak, jak jest v zájmu československého státu, je třeba, aby byla jim otevřena cesta k co možná hlubší (hlubší ve smyslu oddanější) účasti na budování nové říše — a to v rámci právě dotčených změněných poměrů, které liší dnešní si-

tuaci Československa od situace starého českého státu a jejich proměn v minulosti.

Jistě, že účastí Němců ve vládě československé, získáním — alespoň části jich — k vládní odpovědnosti stal se značný krok kupředu v této věci. Ale nepřeceňoval bych prozatím výsledků tohoto faktu, neboť jsem si dobře vědom, že spolupráce v tomto případě je přeci jen rázu více méně příležitostného, že zavazuje jen určité elementy resp. určité (dobové i generační) útvary a že může býti ve vhodném (či zdánlivě vhodném) okamžiku opuštěna. Domnívám se, že k pevnějšímu připoutání Němců k republice je třeba životních forem hlubších — zejména, pokud by byly s to, paralysovati nebezpečí zvláštní situace dnešní, pro niž skutečně není z minula dosti zkušeností a která, jak jsem několikrát podtrhl, vyžaduje si svého zvláštního řešení. Je třeba především v onom dvojstranném základu Československé republiky, o němž byla řeč, znovu důrazně oživit jeho historickou složku: skutečnost, že nejsme jen státem ze vzduchu, nýbrž státem s pevnými kořeny v minulosti a že právě jako takový váže tento stát daleko hlouběji svoje obyvatele, než by tomu chtěla přímočaře nacionalistická teorie irredentistických živelů německých. Konkrétně myslil bych tu v první řadě na obnovu určitých historických forem, které byly rozrušeny první ústavou Československé republiky a které přece jen mohly sloužiti dobře jejímu dalšímu vývoji — v tom především historických zemí, jejichž vzkříšení (ne ovšem jako pouhých správních celků) jsem kdysi označil ve svém článku „Die Erneuerung der Tschechoslowakei“ v „Europäische Revue“ 1928 jako podstatný krok k stabilisaci mladého státu. Ale rád bych také v této souvislosti zdůraznil znovu i otázku, kolem které se chodívá u nás obyčejně jako kolem horké kaše: otázku totiž, nebylo-li by možno získati k spolupráci při řešení poměru českoněmeckého u nás i kruhy, jež byly podstatným představitelem starého státu českého a jeho tradic: starou českou šlechtu, resp. aspoň určité skupiny či vrstvy její. Domnívám se, že bychom v tomto elementu získali faktora jistě ne nedůležitého pro další vývoj věci, který svým „landespatriotismem“, bohudík, ještě nevyhaslým, by mohl spolupůsobit k zdůvěrnění obou složek českého a československého obyvatelstva, sbližujícího se právě na pevném podkladě historické půdy.

Vedle určitých vnitřních příprav k zabezpečení pozitivní účasti Němců na budování říše je však nepochybně třeba i určitých příprav zahraniční politiky k těmto cílům. Úkolem naším po této stránce je, co možná paralysovati onu mocnou centripetální sílu, kterou působí na všechny zahraniční složky Německa dnešní nacionálně ostře vyhraněný německý stát — aspoň pokud se týče naší republiky. A tu domnívám se — dovoluji mi to kacířství — že není dobré a rozumné s naší strany, přičiňujeme-li se — třeba snad neúmyslně a ne přímo — o přiostrnění poměru mezi Československem a hitlerovským Německem podporou, kterou poskytujeme emigrantským živelům z Říše — a to namnoze i velmi nedemokratickým. Takovéto přiostrňování vzájemných vztahů mezi naším státem a mezi dnešním Německem nemůže vésti než k represáliím: k zesilování německého tlaku na německé oblasti zejména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a k dalšímu vzrůstu odstředivých tendencí v jejich obyvatelstvu. Spekulace, že získáváme tím protinazistické vrstvy u našich Němců, je, tuším, dosti

pochybná — protože příliš počítá s neproměnností daných poměrů mezi nimi a přeceňuje jejich ideovou odolnost vůči heslům, hlásaným z Říše a u nich velmi hluboko působícím. Doporučoval bych spíš — ač opět zdůrazňuji, že nechci prostě srovnávat historické situace navzájem si přece jen vzdálené — abychom hledali, není-li možno v dnešní situaci i po této stránce navázat úže na tradice historické, a zmírnit tak vnitřní vír, který v našich poměrech vždy zřetelněji a zřetelněji probouzí Hitlerova Říše, sblížením s ní, pokud v rámci dnešních politických poměrů je aspoň možno.

Jsem si ovšem vědom dobře všech překážek, které stojí v cestě řešení — či vlastně mým námětům k řešení Vašich otázek. Nemusím Vám ani vykládati jistě, že pod svým plánem obnovy starých historických forem, jak jsem o něm shora mluvil, nerozumím prostě nějakou primitivní restauraci věků a poměrů minulých: Tomu vzpírá se celý můj hořejší text, který několikrát podtrhl, že žádná situace v historii se neopakuje. Jde pouze o to, aby se vybralo z dochovaných tradic to, co jest schopno dalšího života a co se může v naší dnešní situaci osvědčiti. A to je arci věc velmi nesnadná. Také nespouštím s myslí, že otázku poměru českoněmeckého v našem státě není možno řešiti jako otázku izolovanou, t. j. bez ohledu na ostatní problémy života státního — a to jak vnitropolitické, tak zahraničněpolitické — které jsou namnoze stejně pro republiku existenčně důležité jako ona. A konečně nechci náměty, jichž jsem se dotkl, nikterak vyčerpávat možnosti v řešení celého problému, jsa si jist, že i přítomný život i budoucnost poskytují a poskytnou ještě další formy, jichž možno využití v tomto případě k zabezpečení dobrých a pevných vzájemných vztahů mezi československou a německou částí obyvatelstva v našem státě. Ale v těchto komplikacích právě počíná ona úloha politikova, o níž jsem se zmínil s počátku: úkol politického taktu, politického instinktu, který konec konců bude vždy rozhodovati jako nejvyšší instance ve všech podobných problémech. Pokud jste se obrátil ke mně jako k historikovi a pokud jako historik jsem měl k otázkám Vámi položeným co říci, myslím, že jsem učinil Vaši výzvě zadost — třebaže moje stručná odpověď není jistě s to, než tlumočit toliko povšechné rysy mého stanoviska v této věci.

Poručím se Vám zdvořile.

Zdeněk Kalista.

p o z n á m k y

Zas jako před válkou

Spěchám rozptýlit dojem, který by mohl z tohoto nápisu vzniknout nedorozuměním. Přes všechny poplach, nebo právě proto, soudím, že není skutečně válečného nebezpečí. Nejsme tedy před válkou jako konkrétním nebezpečím. Jediným povážlivým momentem v situaci je to impulsivní a ryze osobní rozhodování nejvážnějších otázek v Německu samotným Hitlerem, „Vůdce řekl, vůdce se rozhodl, vůdce nařídil!“ Což kdyby jednoho krásného dne napadlo vůdce v jeho horském zátiší na Obersalzberku, kde zajisté „slyší hlasy a snad vidí i různé zjevy a postavy z německé mytologie, aby se táhlo do války? Takové obavy nelze při nynějším režimu v Říši docela spolehlivě odmítnouti; přes to, podíváme-li se na dosavadní vůdčovská rozhodnutí s klidem a pozorností, shledáme,

že naprosto nejsou tak improvizovaná a spontánní, jak na první pohled vypadají. Jisto je, že on přijímá naprosto osobní odpovědnost a že bez jeho vůle a snad přímo iniciativy by k leččemu, co se v posledních dvou letech v Německu událo, třeba nedošlo. Ale na druhé straně jsou všechny tyto akty vždy pečlivě promyšleny a připraveny, správně odůvodněny a vykalkulovány, nikdy nestane se nic, za čím by celé Německo nestálo a co by nemohlo snést, co by pro ně mohlo mít tragické následky. To platí o vystoupení ze Společnosti národů a zahájení bezohledného zbrojení, stejně jako o sjednání dohody s Polskem nebo o nynějším obnovení obecné branné povinnosti. To nikdy není žádný skok do tmy, překvapení. Provokace je jenom ve formě. Ve věci samé nemůže být pochyby, že to druhá strana ztráví a za čas bude připravena jednati s Německem znovu — po případě nechat se od něho stavět před hotovou věc.

Zdá se, že bývalí vítězští spojenci si právě libují v této pohodlnější cestě a nežádají si nic jiného, než aby je Německo stavělo před hotovou věc. To je ta choulostivá otázka: jak to řeknu svému dítěti? Vlády v Paříži a v Londýně vědí, že určité věci se musí stát, ale kdyby je měly Německu povolit, bez náležitých kompensací, neobstály by před svou veřejností. Proto je jim milejší, když si to Němci vezmou sami. Že si pak vezmou hned dvakrát tolik než čím by se byli spokojili, řekneme před rokem, nebo před dvěma lety, kdyby se s nimi bylo věs vážně vyjednávalo, to je vedlejší. A právě touto cestou jsme se dostali až tam, kde dnes jsme: račím pochodem od poválečných nadějí ve Společnost národů a světové odzbrojení až k těm starým předválečným poměrům a k tě staré anarchii, kdy si nikdo nenechal mluvit do svých posvátných výsostných práv a staral se sám po svém o svoji bezpečnost. Poněvadž však žádná absolutní bezpečnost neexistuje, nýbrž vyplývá u každého národa jen z poměru k jeho sousedům, znamená to nekonečné předstihování a „trumfování“ jednoho vojenského programu nad druhým, čili, pověstné závody ve zbrojení, jež mohou skončit ať dříve, či později, jen válkou. Co se nyní všude kolem děje, neznámá nic jiného, než, že nastupujeme tyto závody zas s myslí bujarou, jako bychom byli za těch posledních dvacet let nic nezapomněli a nic se nenaučili.

Bylo by marné pouštět se do dlouhých rekriminaací. Není pochyby, že vlády anglická a francouzská jednaly nyní úplně bona fide, když zavedly jedna zvýšení rozpočtu, zejména pro letectví, a druhá dvouletou službu vojskou. Příspěsovaly se tím jen stavu vytvořenému německou odchylkou od vojenských ustanovení smlouvy versailleské, odchylkou, která rostla a o níž věděly, že už ji mohou jen vzít na vědomost. Ale tím poskytly přirozeně Německu záminku, aby odhodilo všechny rozpaky a masky a vrátilo se rovněž ke své předválečné svobodě. Stav ex lex se tak dlouho prodlužoval, až se stal normálním. Mělo-li se od versailleské smlouvy dospět k novému mezinárodnímu řádu, nemělo se otálet, zejména jakmile se o tomto přechodu začalo oficiálně jednat, svoláním odzbrojovací konference na počátku roku 1932. Jinak poskytovala se premie sabotářům, těm, kteří nechtějí vůbec žádné zákonné úpravy, nýbrž nekontrolovanou a neomezenou svobodu zbrojení, návrat přestího práva.

Čtenáři tohoto listu se pamatují, že jsme vždy upozorňovali: výsledek jednání o německou rovnoprávnost může být jen jeden. Němci jí dosáhnou nebo si ji vezmou. Rozdíl je pouze v tom, uskuteční-li se směrem dolů, mezinárodní konvenčí o snížení a omezení zbrojení všech států, či směrem nahoru, tím, že Němci svým ilegálním zbrojením ostatní dohnou. Nebylo totiž pomyšlení, použití jediného účinného prostředku proti Hitlerovu Německu: preventivní války. A kdyby se byl i našel ve Francii proti všemu očekávání chef dosti silný k riskování války, odpadla tato možnost definitivně 26. ledna 1934, kdy Polsko sjednalo s Německem na deset let pakt o neútočení. Tím odpadlo druhé rameno louskáčku, kterým ořech měl být sevřen. V tom okamžiku byla dohoda o zbrojení uskutečnitelná již jen podle plánu Mussoliniova, k němuž Anglie, třeba nerada, dávala souhlas a v jehož rámci po návštěvě Edenově v Berlíně, se uspokojovaly i požadavky Německa: žádné snížení, stabilisace armád tak zv. vysoko vyzbrojených států a určité do zbrojení Německa. Maximum pro ně předvídané bylo 300.000 mužů, sloužících jeden rok, tedy asi stejný počet mužstva, sloužícího ve Francii. Výzbrojní materiál též jako ostatních

armád (vesměs rok sloužících), kromě nejtěžších kalibrů, jež během první periody konvence měla, byly zrušeny. Letectvo: třetina úhrnu všech sousedů nebo polovina letectva francouzského. Bombardovací letouny měly také býti zrušeny, a Německo tudíž na ně pod tou podmínkou resignovalo. Nebylo to slavné jako program odzbrojení, ale bylo to přece něco. Byl to zákon, a hlavně byl to zákon, bylo to právní, mezinárodně platné omezení národního zbrojení, toho svrchovaného, dosud nezadatelného práva národů, resp. jejich vládců, zbrojit tak, jak se jim zlíbí, jak se jim, ať bona, či mala fide, uzdá potřebným. Jednání bylo však tenkrát známou Barthouovou notou ze dne 17. dubna přerušeno — začalo zvyšování vlastního zbrojení a hledání aliancí. Úspěch této politiky je vyznačen příbráním sovětského Ruska do Společnosti národů, sjednáním dorozumění s Itálií, konformováním „dohodové politiky“ frankobritské, ale na druhé straně bylo Polsko zatlačeno dále, než snad původně mělo v úmyslu, na cestu plánů německých a maďarských (po případě i japonských), a Německo zbavilo se úplně ohledů jak na starou smlouvu versailleskou, tak i novou, která měla být sjednána pod auspiciemi Ženevy.

Dnes jsme na tom tak, že mnozí mohou mít radost z „konce všech iluzí“, t. j. jakýchkoli mezinárodních dohod a paktů a mohou se domnívat, že nezbývá již opravdu nic jiného než staré aliance.

Prozatím jsme tedy i po té stránce v předválečné situaci volné hry politických sil, a Německo také prozatím nic více si nepřejí. Dosáhlo svého. Není již nadále předmětem politiky ostatních, není vázáno ničím jiným, než oni, může s nimi jednat už opravdu jako rovný s rovnými. Hitler už vůbec nesašel, aby se mu citoval versailleský mír, byť jen za tím účelem, aby byl zrušen. Možná také, že svým posledním, „osvobozovacím gestem“ sledoval praktický účel zbavit se kompenzačních nároků. Nechtěl za mrtvý papír už nic dát, zejména na východní pakt, t. j. záruky pro Rusko. Nyní je tu tedy tabula rasa a jde o to, jak se bude jednat dál. Že se jednat bude, je jisto, a západní vyjednávači to dopracovali jen tak daleko, že se bude jednat na půdě Hitlerem zvolené a k jeho účelům připravené. Podobně jako po 14. říjnu 1933, kdy odešel ze Ženevy, nabízí hned po ráno „věrný ruky stisk“. Chce mír „jak on mu rozumí“, není pochyby, že od té doby, co přišel k vládě, dělá se mír stále více podle toho, jak on mu rozumí. Uvidíme nyní, jak se rozvine paměti evropské diplomacie na troskách všeho wilsonovského idealismu, co ho bylo v mírových smlouvách, v tom konečně zas docela čistém vzduchu velmocenského imperialismu.

Rudolf Procházka.

Vzpomínka na německou republiku

Zaluje se nyní mnoho na pacifisty, protože jde světem taková móda, jejmž vlastním původcem je módní salon Hitlerův. Nikoliv zcela rozumní lidé činí pacifismus odpovědným za příchod Hitlerův, ačkoliv pravda, jak jednou, doufejme, bude prokázáno, jest právě opačná. Věru více rozumných žalob by mohli pronést pacifisté. První z nich jest: německé republice nebyla dána chance; evropská politika spojila se s vnitřními německými silami, aby ji porazila. Pacifisté a demokraté měli stále na mysli základní otázku: je lépe míti vedle sebe německou republiku nebo nějaké jiné Německo, ve kterém se dostanou napovrch všechny reakční a násilnické síly? A pamatujeme na tento problém, říkali dále: je třeba něco pro německou republiku udělat, je třeba, aby i Francouzi, Angličané, Poláci a Češi ji posilovali před veřejným míněním její vlastní země.

Tak zvani nacionalisté ve všech zemích opovrhovali takovým uvažováním. Vidouce před sebou Německo slabé, jak bylo po prohrané válce, domnívali se, že to bude trvat věčně a že nezáleží na tom, jaký směr v této slabé zemi pováldne. Mají nyní co chtěli, a bohužel my s nimi. Opovrhovali možností dohodnout se s německou republikou a budou se nyní do únavy hnit za dohodou s hitlerovským Německem, která bude těžší a dražší. Pěkný to nacionalismus.

V knize anglického diplomatického úředníka Bruce H. Lockharta „Ústup od slávy“, z níž výňatky o pobytu v Praze nedávno tak zaujaly naše čtenáře, nalézáme vyličený rozhovor Lockhartův se Stresemannem, oním mužem, který vzal na sebe

odpovědnost vésti Německo na cestu evropské dohody. Dovolte nám to citovat. Je to téměř dojemná vzpomínka na poslední vzdechy německé republiky, na úsilí muže, jenž náhle pocítil, že žije v tragickém osamění. Lockhart líčí svou návštěvu u Stresemanna takto:

„Byl jsem přijat v určený čas. Jak jsem vstoupil do místnosti, Stresemann mi přicházel vstříc. . . Zažehl německý důstojník a ponořil se hned do politiky. . . Přecházející od vnitřní situace na zahraniční věci, začal mi vykládat, jak úzce je spojen osud republiky se smířlivou spojeneckou politikou vůči Německu. Stresemann mluvil s úplnou otevřeností. Mluvil také o své kariéře, o svých nadějích a ambicích. Za války byl vlastencem. Pracoval pro německé vítězství až do konce. Dnes je stále vlastencem. Německo musí mít místo na slunci. Ale když válka byla prohrána, zjistil, že dřívější pořádek zmizel navždy, a dal se do upřímné práce pro mír a smíření mezi národy v Evropě. Podporoval anglo-francouzsko-německé dorozumění. Získal 80% německého obyvatelstva pro svou politiku. Přivedl svou zemi do Společnosti národů. Podepsal Locarno. Stále jen dával, dával, dával, až jeho krajané se obrátili proti němu. Když mluví o Polsku, dostal se do nervosní vášně. Právil, že není Němců, kteří by bojovali pro návrat Alsaska-Lotrinska, ale není ani jediného Němce, od bývalého císaře až do nejchudšího komunisty, kdo by chtěl někdy uznat nynější německo-polskou hranici. Úpravou polské hranice by Evropa mohla mít mír na sto let.

Jak mluvil, kapky potu vystoupily mu pod očima. Jeho hlas byl čaraplivější. „Locarno,“ pravil s rostoucí trpkostí. Je tomu pět let, co jsme podepsali Locarno. Kdybyste mi byli dali jediný ústupek, byl bych uspokojil lid. Ještě dnes bych to mohl udělat. Ale nedali jste nic, a nepatrné ústupky, které jste povolili od té doby, přišly vždy příliš pozdě.“

Ríkal jsem mu, že veřejné mínění v Anglii se mění.

„Vím, vím,“ řekl netrpělivě. „V soukromých rozmluvách vaši diplomaté a vaši ministři jsou vlídní a mnoho slibují. Trpělivost, říkají, a všechno bude dobré. Ale oni nemohou vidět, že se mi zde bortí půda pod nohama.“

Vstal se své židle a kráčel zvolna k oknu. Žár mizel z jeho očí. Byl ve stavu vyčerpanosti. „Nuže,“ řekl nakonec, „nic nezbyvá než hrubá síla. Budoucnost je v rukou nové generace. A mládež Německa, kterou jste mohli získat pro mír a pro novou Evropu, jsme ztratili my i vy. To je moje tragedie a vaše vina.“

Když jsme si podali ruce, věděl jsem, že to bylo naposled. Bylo to 13. dubna 1929. Za šest měsíců Stresemann byl mrtev.

Byl jsem pod mocným dojmem svého interviewu. Nedělal jsem si iluzi o Stresemannovi. Věděl jsem, že chce to, co chce každý německý vlastenec — silné a prosperující Německo. Ale věřil jsem a stále věřím, že byl ochoten stavět je na základech nového evropského řádu, pro který mnoho milionů mužů obětovalo životy. Bylo také mnoho pravdy v mnohém, co řekl. Politika, opřená o bázeň a sílu, mohla mít jenom jeden konec. Nemohla být ospravedlněna ani účelností. Dříve nebo později musí vést k válce. Téměř jedenáct let uplynulo od války a plápolající ohněky nenávisti místo aby byly udušeny, byly znovu rozdmýchány v plameny.

Jedna věc byla jistá. Nová Evropa, kterou jsme doufali, že vystavíme, se rychle rozpadávala. Období slávy se skončilo. Ani jediný z problémů, které zanechal mír, nebyl rozřešen. Německo bylo hnusavým vředem. Nejkrásnější ovoce lidské inteligence, osvícený mír, bratrství, spravedlnost, fair play, demokracie, svoboda individuálního mínění, se nechávalo shnit a nikdo je neshbíral. Zdravý rozum se propadl. Idealismus byl mrtev a všude cynikové a zbojařské firmy přicházeli na svůj účet. V příštích letech historikové jistě také budou probírat otázku, zda rozdílný mír a rozdílná politika by byly ustálily demokratickou vládu v Německu. Je to otázka, kterou nelze nikdy dokázat. Ale já sám myslím, že republika se ani nedala možnost se osvědčit. Věděl jsem, jako věděl každý, že jsou v Německu militaristé — nesmířitelní militaristé, kteří chtěli obnovit vládu mečem. V roce 1919 byli diskreditováni. Ale od versailleského míru politika stále jim hrála do rukou. Nemůže být míru v Evropě tak dlouho, dokud nějaký Francouz, který se odváží navrhnout politiku smíření s Německem, je pokládán jinými Francouzi za zrůdu*) a dokud německým militaristům je dovoleno prohlašovat, že německá armáda nebyla poražena zbraněmi spojenců, nýbrž zradou německých socialistů a republikánů.“

Co nám zbývá než zeptati se, neprorokovali-li Stresemann a Lockhart dobře? Je na pacifistech a demokratech, aby se omlouvali? Na jiném místě moudře praví Lockhart: „Ústupky se mají dělat národu slabému, nikoliv silnému.“ Avšak příležitost činit ústupky slabému Německu, jak navrhol pacifistický směr, byla navždy propasena. Ústupky budou se nyní činit Německu silnému, nebezpečnému, hitlerovskému. Nejnebezpečnějším německým žvlům bude dopřána sláva, že povznesly Německo k rovnoprávnosti; ještě jednou bude před německým lidem na německou republiku uvržena hana, že niče nemohla docílit.

Neboť, neklamme se, ústupky budou činěny. Evropa spolkně zavedení obecné branné povinnosti v Německu. Neboť tak zvaní nacionalisté sice křičeli, ale za jejich křikem nebyly připraveny činy. Nezáleželo jim na tom, aby německou republiku udrželi a jejich fráze jsou neschopny zadržet Hitlera na cestě, kterou si zvolil. Dají Hitlerovi desetkrát více, než by byli musili dát německé republice, a budou své počínání dále nazývat reální politikou. Prohlašovali, že nezáleží na dobrém poměru k Německu, a ukáží nyní před očima celého světa, že nemají sílu zarazit německé zbrojení.

Opravdu, méně než kdy jindy je třeba, aby se pacifisté a demokrate styděli za svou politiku, která směřovala k podpoře republikánského Německa. —fp—

Kam půjde lidová strana?

Do nedávna se spokojovala lidová strana v koalici rolí pozorovatele. Rolí strany, která neříká ani tak, ani onak, ale na jejíž slova dojde. Tíše si vyhradila svobodu kritiky, svobodu pozorovatele, který se jednání účastní, ale do meritorního jednání nezasahuje. V celku se neexponovala ani tam, kde šlo o zájmy dělnické — ač říkala, že se o dělnictvo stará — ani tam, kde šlo o zájmy zemědělců — ač také říkala, že zájem zemědělců jí leží na srdci. Vyhnila se všemu, co by mohlo být považováno za pronikavější iniciativu. Když se něco nepodařilo, dávala lidová strana najevo, že to vlastně předvídala. A když se něco podařilo, neopomenula lidová strana zdůraznit, že při tom byla a že se to podařilo právě proto, že při tom byla. Lidová strana se prostě pohodlně vezla na sentinelu, který jel podle toho, jak se dohodli agrárníci a socialisté.

Tato doba jakési idyly pro lidovou stranu se končí. Vidíme v jejím tisku, že nespokojuje se již s rolí pozorovatele v zadní lavici koalice, ale že vystupuje se svou ostrou linií. Neútočí jen na agrárníky. To by bylo konec konců vysvětlitelné — jako odpověď na články Řehoře-Vraného, na články „Venkova“, které na adresu lidovců nepiší tónem právě vlídným. Tisk lidové strany jde dále. Útočí na myšlenku spolupráce zemědělských a dělnických stran. Vystupuje jako ostrý kritik nejen osnov zákonů, které vymáhá republikánská strana, ale vystupuje také proti každé předloze sociálně-politické. Stanovisko lidoveckého tisku ke zkrácení pracovní doby jest záporné a odmítavé, i když toto odmítání se skrývá za zájmy dělnictva. Vše, o čem jednají mezi sebou zemědělské strany a strany socialistické, jest v tisku lidové strany odmítáno, aniž lidová strana přichází s kladnými návrhy, jak pomoci dělníkům a zemědělcům. Pozorujeme-li takto stanovisko lidové strany, shledáváme, že se čím dále tím více blíží stanovisku „národního sjednocení“.

Jsou mnozí, kteří toto stanovisko lidové strany vysvětlují důvody a silami hmotnými, tedy silami, které tisk lidové strany prohlašuje za materialistické a marxistické. Tito lidé ukazují na hmotnou tíseň lidové strany, která se již projevila značnou restrikcí tisku lidoveckého, na nesnáze, do kterých se strana dostala stavbou paláce na Karlově náměstí; řešení těchto finančních nesnází naráží nejen na nedostatek peněz, ale i na vnitřní rozpor ve straně. Tyto finanční nesnáze jsou také příčinou, proč nedochází k rozhodnutí mezi jednotlivými skupinami. Každá z těchto skupin ví, že ten, kdo se zmocní vedení strany, bude mít velmi mnoho práce, aby uvedl v rovnováhu rozkolísané finance celého hnutí. Jest známo, že tam, kde jest nedostatek peněz, jest vítán ten, kdo má peníze. Náš průmysl — třebaže naříká, že se mu vede špatně — má stále ještě dosti peněz na politické akce. Jsou průmyslníci, kteří nejsou nadšení Hodáčovou politikou. Nedůvěřují jí jeho hře na „národní sjednocení“. Ohlížejí se jinam. A v této době vycházejí v „Lidových Listech“ články, které se velmi mohou líbit průmyslníkům a velmi málo dělníkům. Jestliže tato verze o hmotném pozadí narážání lidové strany stala se tak běžnou, může se lidová strana za to poděkovati svému tisku, hlavně v Čechách.

*) To platí ovšem i o Čechách. (R e d.)

Situace lidové strany není rázová. Z vesnic jest vytlačována. Dělnictvo si svojí politikou nezískala. Živnostnictvo a obchodnictvo si hájí živnostenská strana. Inteligencia lidová strana nedovedla získati. V této situaci jest lidová strana tlačena do blízkosti „národního sjednocení“. Třebaže jest lidová strana stranou vládní, mluví velmi ostře o republikánské straně a o vládních stranách socialistických. Za to však „národní sjednocení“ není kritizováno. Naopak; mnohé články „Lidových Listů“ by od hodiny mohly vyjít v tisku „národního sjednocení“.

Lidová strana, která v spolupráci socialistických a zemědělských stran dělala tichého společníka, který neměl riska, ale pobíral čistý zisk, se točí k „národnímu sjednocení“. Jest otázkou, půjde-li jí to k duhu.

V. Gutwirth.

Zástupci průmyslu u ministerského předsedy

V těchto dnech byla u ministerského předsedy deputace Svazu průmyslníků. Ze stručné zprávy jest těžko souditi, mluvili-li zástupcové průmyslníků s ministerským předsedou tónem, jakým mluví o vládě tisk národně demokratický, tisk té strany, která u nás hájí zájmy průmyslu. Ten líčí vládní většinu a vládu jako výlupek všeho zlého, jako souhrn nemravnosti, stranické omezenosti, stranického kořistnictví, na které musí přijít „národní sjednocení“, které zbaví národ této vlády a této většiny a uvede národ do země zaslíbené. Zpráva o této deputaci průmyslníků u ministerského předsedy spíše svědčí o tom, že průmysl ujišťoval ministerského předsedu svou loyaltou a ochotou k spolupráci. Jest tedy vidět, že průmysl má dvě žilky v ohni; v předpokojích vládních chová se společensky, v rukavičkách; na schůzích řeže do vlády klackem.

A ještě jedna zpráva: Svaz průmyslníků se rozhodl vypracovati hospodářský program, hospodářský plán, co a jak s průmyslem. S tímto plánem přijde Svaz průmyslníků až po volbách, až na podzim. Počítá snad s tím, že situace po volbách bude taková, že Svaz průmyslníků již dnes považuje za vhodné sepsati si vše, co by chtěl? A jak by si to představoval? Nebo máme připustiti i možnost, že ve Svazu průmyslníků si uvědomili, že volání po plánovitém hospodářství není jen libůstkou několika jednotlivců, ale že plánovitě hospodářství jest něco, co visí ve vzduchu?

„Národní sjednocení“ si počíná velmi hrmotně. Ale přibližme-li se více k tomuto hřmocení, vidíme, že je to jen rámus. Neslyšeli jsme nikdy jasně, jak si představuje „národní sjednocení“ řešení základních našich hospodářských otázek. Tato nejasnost jest vědomá a hřmocením, které tuto nejasnost má zakrýti, jest také vědomé. Kdyby totiž „národní sjednocení“ musilo konkrétně formulovati svůj program hospodářský, ukázalo by se, že tento hospodářský program „národního sjednocení“ se prakticky neliší od konkrétních požadavků Svazu průmyslníků a Živnostenské banky. Proto také „národní sjednocení“, které vytýká vládě programovou nejasnost, nikdy proti vládě nepostavilo konkrétní program hospodářský. Ti, kteří stojí za „národním sjednocením“, počítají s tím, že lidu stačí fráze a že konkrétní požadavky Svazu průmyslníků a Živnostenské banky se budou prosazovati jinde, jinak.

V. G.

V. V. V.

Lidový vtip zavedl si novou kategorii státních zaměstnanců. „v. v.“ to jsou státní úředníci v ý k o n n ě s l u ž b y. A ti státní úředníci „v. v. v.“, to jsou úředníci ve vyšetřovací vazbě. Jejich řada byla v posledních dnech rozmnožena vrchním odborovým radou ministerstva obchodu dr. Rathauským, který z presidia svého úřadu dostal se do vyšetřovací vazby, zanechává osiřelý i stůl národohospodářského redaktora v „Lidových Listech“, zanechává osiřelé křeslo v zemském zastupitelstvu. Dostane-li se vyšší státní úředník z ministerstva přímo do vyšetřovací vazby, jest to velmi zlá věc. A zle na ni reaguje i veřejné mínění. Veřejné mínění lehce generalisuje a lehce na základě několika případů mluví zle o celku. Bylo již častokrát uvedeno, že naše politika nedovede pracovati s veřejným míněním. Tím se pak stává také, že veřejné mínění podléhá těm, kteří se mu dovedou vlihotiti. Chyba většiny politiků jest v tom, že přecházejí hlas veřejného mínění, když se přesvědčili, že veřejné mínění někdy se dalo špatně informovati. Budeme-li pátrati, proč veřejné mínění dospívá k svým nesprávným závěrům, pak shledáme, že jedna z hlavních příčin jest ve značné časové odlehlosti od zatčení

až k vynesení rozsudku. Nic by neprospělo věci tak, jako kdyby rozsudek zapadl ještě do dnů, kdy věc jest živá. Přišlo-li rozsudek za několik měsíců, nepůsobí již tím dojmem. Namítne se, že rozsudky se nevynášejí proto, aby se jim dělal dojem na veřejné mínění. Ale není lhostejno, jestliže veřejné mínění pozná, jak rychle za vinou přichází trest. Socha spravedlnosti drží v rukou vážky a proto nemůže držet v rukou stopky; justice nemůže jen tak pospíchat, neboť spěch justici neprospívá. Ale mělo by se uvažovati o tom, aby případy, kde stát jest ohrožován svými úředníky, se netáhly na dlouhé lokty.

A byla-li řeč o jednom úředníku z ministerstva obchodu, buď připomenuto i toto: stál před soudem úředník ministerstva obchodu, který přijal od zástupce říšskoněmecké firmy Siemens částku hodně přes 100.000 Kč. Byl to odborový rada dr. David. Přijetí této částky dr. David nepopřel. Byla to historie velmi složitá. Resort, v němž jest dr. David, dodnes se nevyjádřil o tom, co soudí o této zprostředkovací akci svého úředníka. Stejně mlčí důsledně naše lidová strana, když jest dotazována, jak to bylo s radiotvárnou Zenith v Přelouči a firmou Siemens.

V. G.

Dopis do Německa

Známý německý spisovatel, L. Feuchtwanger, žijící v emigraci, posílá nám k uveřejnění tento

„Otevřený list“

obyvateli mého domu v Mahlerstrasse 8 v Berlíně.

Nevím, pane, jak se jmenujete a jak jste nabyl mého domu. Vim jenom, že přede dvěma lety zabavila policie Třetí říše veškerý můj movitý i nemovitý majetek a přikázala jej říšské akciové společnosti pro konfiskaci majetku politických odpůrců. (Předseda dozorčí rady ministr Göring.) Dozvěděl jsem se o tom z dopisu hypotékárních věřitelů. Vysvětlovali mi v něm, že soudnictví Třetí říše rozumí pod slovem „majetek“ toliko aktiva, běží-li o konfiskovaný majetek politických odpůrců. Ačkoliv tedy můj dům i má bankovní konta, převyšující několikrát hypotéku, byla konfiskována, mám prý povinnost platiti dále hypotékární úroky zrovna tak, jako německé daně z majetku, který teprve v cizině získám. Ať je tomu jakkoli, sedíte teď rozhodně, pane X, v mém domě, a já mám platiti podle názoru německých soudců úroky.

Jak se vám líbí v mém domě, pane X? Žije se v něm příjemně? Utrpěl hodně stříbrně šedý koberec na stěnách hořeňích pokojů plněním úředníků? Můj vratný se utekl tehdy do těchto hořeňích pokojů, panové se na něm chtěli odškodniti, ježto já jsem byl v Americe, koberec je velmi citlivý a červeně je silná barva, která se dá těžko vyčistiti. Ani gumový povlak schodiště nepočítal zrovna s botami úředníků. Byl-li silně poškozen, obraťte se nejdříve na firmu Baahe; týž povlak je na schodišti parníků Europa a Brehmen a dala jej tato firma.

Pochopil jste, nač jsem dal vystavěti polokrytou terasu na střeše? Paní Feuchtwangerová a já jsme jí užívali při ranní gymnastice. Dejte, prosím, pozor, aby nezamrzly sprchy.

Co jste udělal s oběma pokoji, v nichž byla moje knihovna? Knihy, bylo mně řečeno, nejsou příliš oblíbeny v říši, ve které žijete, pane X, a kdo se jimi zabývá, upadne snadno do nepřijemnosti. Já jsem na příklad četl knihu Vašeho „Vůdce“ a zjistil jsem zcela klidně, že jejich 140.000 slov je 140.000 prohrěšků proti duchu němčiny. Pro toto mé zjištění sedíte teď Vy v mém domě. Někdy myslím na to, nač by se dalo užiti ve Třetí říši stojanů na knihy. Buďte opatrný, dáte-li je vytrhati, aby tím neutrpěla zeď. A nebyla vytrhána při plnění kruhová lavice v okenní loggii knihovny? Rozhodně, pane X, je třeba v mém domě mnoho věcí obnoviti a opět zříditi. Smím Vám doporučiti, abyste se obrátil na architekta Sobotku? Je ovšem otázka, zdali může tento pán vykonávati v Berlíně své povolání; neboť není tam mnoho architektů, kteří stavěti dovedou, avšak mnoho stranníků, kteří stavěti chtějí. Neužívejte, prosím, dovolují-li Vám to Vaše styky, přesto stranníků, nýbrž odborníků. Bylo by škoda domu.

Rád bych věděl, co se stálo nyní s kruhovou pilou grunewaldského polesí. Její hluk mně ztrpčoval často radost z domu a jen s velkou námahou jsem dokázal prosaditi, že odstranili poruchy. Dnes ovšem se asi sotva pociťuje v Berlíně rámus rušivě. Přece však by bylo od Vás laskavé, kdybyste se nezdal beze všeho vítězství, dobytého tuhým bojem.

Jmenuje se ostatně ještě naše ulice Mahlerstrasse? Nepřehlédli panové Vaši říše, že skladatel Gustav Mahler, po němž

byla ulice nazvána, byl žid, nebo je na to Richard Strauss upozornil?

A co jste udělal s terrariem v okně podélné stěny v mé pracovně? Byly vsuknutky pobity mé želvy a ještěrky, protože byl jejich majitel „cizí rasy“? A nebyly mnoho poškozeny květinové záhony a alpinum, když střelící úderníci pronásledovali zahradou mého ztlučného a zchromlého vrátného, jak přechal do lesa?

Nemá se Vám ostatně přece někdy podivné, že sedíte v mém domě? Váš „Vůdce“ není nijak považován za přítele židovské literatury. Nemí hodně podivu, že se tak rád přidržuje Starého zákona? Slyšel jsem ho sám, jak cituje s velkým napětím hlasovým: „Oko za oko, zub za zub!“ (Čimž míní ovšem „konfiskaci majetku za literární kritiku“.) A teď dokázal i na Vás jak si oblíbil Starý zákon, totiž výrok: „Bydliti budeš v domech, které si nestavěl.“

Nemůžete zpustnouti můj dům, pane X. Vystavěti jej a zříditi dále mnoho námahy paní Feuchtwangerové a mně. Hospodařiti v něm a udržovati jej nedá mnoho námahy. Pečujte o něj trochu, prosím. Říkám Vám to ve Vašem zájmu. Váš „Vůdce“ slíbíl, že jeho vláda potrvá tisíc let: mám tudíž zato, že budete brzy nucen dohodnouti se se mnou o vrácení domu.

S mnohým dobrým přáním pro náš dům

Lion Feuchtwanger.

P. S. Myslíte ostatně také, že moje these, že Váš „Vůdce“ píše špatnou němčinou, je vyvrácena tím, že sedíte v mém domě?

Kulturní a sociální plánování

Po Čapkovsku řečeno: s nadšením byly zřízeny dvě nové umělé lhně nadprůměrných slimáků, ale na pěstování kapusty už to nadšení nevystačilo. Máme tři university, nemáme však práci pro jejich absolventy; nejen proto, že je hospodářská krize, také z jiných příčin.

Nejsme na tom tak dobře, aby u nás mladí lidé studovali z pouhé dychtivosti; téměř všichni studují proto, aby se připravili na práci v povolání, jež jim dá živobytí. To není popření kulturních ideálů, to je prostě fakt. Zřízení nových vysokých škol budeme nuceni považovat za velikášské gesto, nezmůžeme-li se na systematickou péči o priměřenou práci pro lidi s univerzitním vzděláním. Co se dosud v tomto směru děje, připomíná onu přebytečnou kávu, házenou do moře, spalovaný chmel a všecky ty ostatní charakteristické důsledky bezhlavého volného hospodaření. Či je to něco jiného, nabízí-li se profesor pro místo školníka a doktor práv pro místo vesnického policajta? Nepřicházejí tu nazmar duchovní a hmotné statky jenom proto, že není plánu při výchově a umisťování školných lidí? Za takových poměrů by úplně stačila universita jedna. A přece by se dalo mnoho dělat pro zmírnění neblahého dnešního stavu. Málo se ví o tom, že máme ku příkladu u soudů nový druh úředníků bez vysokoškolského vzdělání, t. zv. aktuárů, kteří vyřizují agendu, předpokládající univerzitní studium právní; tím jest a bude vyraženo množství právníků ze služeb soudních. A pak jsou tu pokoutníci ve věcech právních. Advokáti a notáři marně volají již od převratu po vhodném zákonu proti nim, ačkoliv jest notoricky známo, že se trpěným pokoutnictvím způsobují veliké škody; jednak proto, že se ubírá práce povoláním a kvalifikovaným právníckým kancelářím, které by jinak mohly zaměstnatí jistě více než dvojnásobný počet dosavadních spolupracovníků, zejména s vysokoškolským vzděláním (jde o mnoho tisíc lidí!) — ale i finanční pokladna tím přichází zkrátka: pokoutníci totiž ze svých výkonů přirozeně daní vůbec neplatí. O škodách, které vznikají obecnstvu neodbornou prací, není třeba zajisté ani mluvit. Kompetence živnostníků jest provedena až do malicherných podrobností; činnost vzdělanců s vysokoškolským studiem patrně nezasluhuje žádné ochrany.

Proti pokoutníkům bylo naposledy vydáno nařízení v roce 1857! Uznává se, že se do dnešní doby nehodí, ale přece nelze docílití vydání nového předpisu. Z osnovy pokoutnického zákona se stalo asi politikum — na škodu veřejnosti a zejména vysokoškolského dorostu. Kdo se přičiní o potírání pokoutníků, zaslouží se o konsolidaci našich kulturních a sociálních poměrů; bude to začátek plánování při výchově školných lidí. Nejde tu, prosím, o nějaký odlehlý, sobecký zájem odborníků; jde o existenci tisíce lidí, o státní pokladnu, ale hlavně také o důkaz, že zřízení a udržování tří universit není jenom kulturním posérstvím, nýbrž součástí uvědomělé kulturní a sociální politiky.

JUDr. Josef Mořuta.

Češi a Němci v minulém století

Německý profesor z Brna, dr. Fr. Krause, autor monografie „Wenzel Frost, ein vergessener Geistbinder“, posílá nám zajímavý dokument z šedesátých let minulého století, a doprovází jej tímto dopisem:

„Ein bißchen Geschichte ist immer wieder gut, besonders wenn sie uns zeigt, wie die Menschen einst so ganz anders gedacht, gefühlt und gewollt haben als wir, was uns zur Ueberzeugung führen kann, daß auch unser Denken, aus dem dann unsere Gefühle und Handlungen werden, ein nur vom Zeitgeist — oder Zeit-Ungeist — bestimmtes und nicht endgültiges sein kann. An dem vorliegenden Briefe Wenzel Frosts, den man in Böhmen, besonders in deutschen Kreisen, zu Unrecht ganz vergessen hat, sieht man, daß in unseren Groß- und Urgroßvätern noch menschlich-sittliche Kräfte vorhanden waren, die uns abhanden gekommen sind, ein gewaltiges Vertrauen zwischen Mensch und Mensch, auch wenn sie verschiedenen Blutes, verschiedener Sprache waren. Dieses Vertrauen ging einst für unser Gefühl undenkbar weit: So weit, daß tschechische Politiker einen Deutschen auffordern konnten, sich in einem überwiegend tschechischen Wahlkreis wählen zu lassen und ihre, die tschechische Sache zu vertreten. Und der Deutsche leistete der Aufforderung, tatkräftig die tschechische Wiedergeburt und Geltung fördernd, Folge und trat, nicht seine Nationalität verleugnend, sondern sie bekennd, in den Klub der tschechischen Abgeordneten ein, weil er deren Sache für gut ansah. Wie unglaublich sittlich-sachlich war doch die Gesinnung solcher Menschen, die nicht nur in tönenden Worten, die die Taten Lügen strafen, sondern in tiefster Ehrlichkeit, kompromißlos ihre ganze Kraft einsetzend, unparteiisch Gerechtigkeit für beide Volkstämme im Lande anstreben. In Menschen wie Frost wurzelte im innersten Lebensmark die Ueberzeugung, daß Böhmen ein einheitliches Land, die es bewohnenden Tschechen und Deutschen ein einheitliches Volk seien, trotz zweier Sprachen, das der Nationalismus zu seinem Unheil unwiderruflich zerreißen und zerfleischen müßte.“

Wenige Jahrzehnte haben unsere Gesinnung, unsere Denkrichtung so verändert, daß wir für eine Haltung, wie die Frosts, kaum mehr Pietät, kaum mehr Verständnis haben, und die gutgemeinten Bemühungen von Gesinnungsnachzögern, zwischen den lebendigen Tschechen und Deutschen, den wertvollsten Realitäten, den realsten Werten des Landes Frieden zu stiften, scheinen, im Sinne Frosts gesprochen, in dem allgemeinen Götzendienst, völlig wirkungslos.“

Dopis Frostův, který zde otiskujeme, pochází asi z r. 1861 nebo 1862 a je adresován některému redaktoru „Národních listů“ té doby. Zní:

„Vaše Blahorodí!

Na důvěrnou dnešní otázku Vaši dal jsem důvěrnou odpověď tu, že pietas k někomu ovšem v sobě nezavírá nutnou stejnost politického smýšlení. R. 1848 já se držel hesla slovenského... Musím tu dodat, že zvolen byv v Bělé na návrh p. p. Riegla, Trojana a Hamerníka za poslance do sněmu (od 2/3 českých proti 2/3 německých voličů), přihlásil jsem se ke klubu českému těmito slovy: „Pánové! nepatřím k Vám dle národnosti, ale patřím k Vám dle spravedlnosti vaší věci.“

Že v městské radě častěji snad vystupovati budu, a Vám co redaktoru lhostejným býti nemůže, zvědět napřed smýšlení mé: nebuduť co důsledný člověk tajiti barvy své. Jakýs muž, jenž požívá slavného jména a jest přející národnosti Vaší, pravil: Čechoslovane mohou míti slavnou budoucnost, pakli se co nejouzejí spojí s Českoněmci — das ist ihre natürlichste und nächste Allianz. Takováto je i politika má... Každá jiní politika je mimo obor můj. Povolání mé jest vzdělání mládeže ve školách vlasteneckých, buď si německých nebo českých, kteréž stejně na srdci mi leží.

Vím pak, že snaha má — stůj co stůj národnosti obě spojovati — jen tehdaž může míti prospěch, pakli spočívá na spravedlnosti. Protož byl jsem, jsem potud, a bohda že zůstanu co živ budu spravedlivým posvátné věci národnosti obojí... Že pak přejí národnosti, zvlášť utiskované, rozkvět v plné míře, bolestně mne dojmá vše, cožkoli tuto mou politiku křížuje, cožkoli se může státi klímem mezi Čechoslovany a Čechoněmci ve vlasti, přijď si to z jaké strany koli... A právě proto bych se z toho co z největšího terna těšil, kdyby se v tom jakés dorozumění stalo... V tom jsem Vám, vážený pane, vyslovil zjevně smýšlení své, kteréž ovšem není nové, ale od té doby se počítá, co jsem jako „český kaplan“ 1837 po svém svěcení do Měna

přišel. Mým heslem jest „Svornost mezi obojí národností“ — „Svornost skrze nezvratnou spravedlivost“, a od toho hesla, dá Bůh, neupustí

Vaši Blahorodí s úctou oddaný

Václav Frost.

literatura a umění

Frant. Langer:

Ztracené téma

(Proč se už nepiší vesnická dramata.)

Z repertoáru našich divadel zmizelo v posledních letech úplně jedno téma: drama z vesnického prostředí. Před dvěma generacemi bývalo vesnické drama stálou součástí divadelního programu. Pravda, právě v těch nejpobulárnějších hrách tohoto oboru byla vesnice jen ornamentem. Říkalo se jim „koženkové“ hry a chtělo se tím naznačit, že podstatnou částí jejich divadelnosti je pestrost lidových krojů a lidového nářečí. Většinou byl v nich rozměňován a také spotřebován barvitý půvab „Prodané nevěsty“. Ale při všech nedostatcích žily na jevištích. Svědčily o úzkém ještě spojení tehdejšího města a venkova, o souvislosti tehdejších městských lidí — spisovatele a ovšem diváka — s venkovským člověkem. Jejich širokou popularitu způsobily rodinné i krajinné vzpomínky a národní hrđost na ty furiantsky zdravé venkovské tatíky a strýce.

Skutečným vesnickým dramatem, kde folklor tvoří jen vítané pozadí dramatickým dějům, byla až Mrštíková „Maryša“, dílo již jiné generace. Z té doby jest ještě několik her s venkovským námětem, ale protože realismus již neprobouzel vzpomínky, které vesnici idealisovaly, žádna z nich neutkvěla v divadelních seznamech. Tak vlastně „Maryšou“ řada venkovských témat vyvrcholila, ale také se ukončila.

Potom ještě snad v Šrámkovi to častěji zavonělo rodným krajem. Nemluvě o několika pokusech nebo i příslibech (Kozák), vídali jsme pak už jenom hry na venkov lokalizované: „Čapkův „Loupežník“, Scheinpflugové „Madla“ a Wernerův „Hermelín“. Ale v nich neběží o vesnické problémy a atmosféru. Tedy vlastně se venkov ztratil s očí našich dramatiků.

Umělecká hodnota nějaké literatury jistě není měřitelná její dokumentárností. Ale ovšem literatura ve svém celku je velkým dokumentem své doby. Je jí a podle toho, jaká témata si vybírá z celé šíře života. Podle témat našeho dramatu — s malými výjimkami — by se zdálo, že nejdůležitějším zjevem posledních čtyřiceti let našeho života bylo utváření a krystalisování městské společnosti. Dramatická literatura přechází od prvotního maloměstského a bonhomního typu k výkvětu měšťáctví (Hilbert), které představuje jeho klasickou podobu a pokračuje v dalším typu, již komplikovaném a přezrálém, který zase dostává titul salonní (Konrád). Dramatici jsou zabrán do města tolik, že i když mladí autoři se obírají socialistickým tématem, jsou jejich objekty vždy jen měšťtí proletáři, ale už ne sklář a havíř, kteří žijí mimo hlavní města, a dokonce ne deputátník nebo zemědělský nádeník. Tedy podle témat dramatických bylo by možno soudit, že největší změnou v našem celém životě za poslední půl-

století byla pokračující a rozvíjející se urbanisace, a že kromě ní snad se nedálo ani nic jiného.

Romanopiscům venkov jako téma nikdy nesešel s očí. Čapkové, Vančura, Kopta, Olbracht, Hostovský, Durych — jmenuji jen namátkou — stále si připomínají za městskými ulicemi lány polí, kraj, vrchovinu, vsi, městýsky, hlídačské budky. Máme prosaiky, pro které je vesnice jedinou nebo základní intonací jejich tvorby. Celá mladá slovenská literatura vychází bezmála jen z vesnického tématu. Román tedy plně odráží obraz našich skutečných poměrů, to jest skutečného seskupení, roztrídění, vzájemných vztahů a závislostí v národě. Kdežto drama toho obrazu neposkytuje. Cizinec, který by znal z naší literatury jen její dramatickou část, usoudil by, že jsme národem tak čistě městským, jako je na příklad národ pařížský.

Výklady pro tento zjev? Především se divadlo stalo naprosto městskou společenskou záležitostí. Spisovatelé třetí městské generace piší pro důkladně asimilovanou třetí nebo druhou generaci městských diváků. Ovšem že se s ní nejsnadněji a nejúčinněji dorozumívají zkratkami, které jsou založeny na oboustranně známých městských skutečnostech. A které jsou i dokonale srozumitelné dnešnímu venkovu, pokud jeho obecnstvo se dostavuje do divadel menších měst nebo na svá ochotnická představení. Fysicky se dnes ztratily všechny hranice mezi městem a jeho venkovským okruhem. A venkov má dnes dokonce zájem o všechno městské snad i zvědavější než město samo. Autobus a film vykonaly svou práci.

Dále je to nápadná souvislost světové dramatické literatury, řeklo by se její mezinárodnost, která nám ten zjev vysvětlí. Upřímněji si můžeme říci, že je to závislost na vzorech, kterými je pro ostatní svět na prvním místě francouzská dramatická literatura. Ta je ovšem úplně městská, vytvářená pro kompaktní celky milionového městského obecnstva Paříže a pro ty, kteří do ní přicházejí hledati zase jen město. Nemluvě o tom, že francouzské městské, správněji měšťtanské drama je přímým dědicem dramatu feudálního a má tedy na své straně všechna práva tradiční posloupnosti. Ale nalézáme-li vzory pro moderní drama i jinde, na př. v anglosaské literatuře, zase je najdeme především pro městskou oblast. Takže s míst, která udávají tón, se ještě neozvalo vesnické drama jako nové heslo. Sice bychom také my — a nejenom my — našli zálibu v novém tématu, jako ji nalézáme v každém novém směrovém proudu nebo v nových formách, jako byly na př. Zeitstůcky, reportáže a biografické hry, které se vyskytly u nás, jakmile jen byly objeveny pro ně dobré příklady. Konečně se také může stát, že se prostě změnil středisko udávající vkus. Stane-li se novým střediskem třeba Berlín, možná, že u nás brzy vznikne zájem o dramata dědičného statku, stane-li se jím snad Moskva a bude-li ještě oplývat kolchoznickým dramatem — proč by také u nás nepřišlo vesnické drama v nějaké podobě ke cti?

Nepůsobilo by mi žádné potěšení, kdyby někdo proto, že stále vytýkám prostředí, v kterém se odehrávají konflikty naší dramatické literatury, chtěl mne vinit, že kladu na drama požadavek, aby se přece jen obíralo popisnými úkoly. Ne, drama je zasvěceno jedině skutečností mravním a vlastní funkce i hodnota dramatu

spočívá v tom, že mravní skutečnosti vyjadřuje tou největší mírou výraznosti, jakou může poskytnout scénická realizace.

Každého živého člověka jistě z těchto skutečností budou zajímat především ty, které mají největší význam v jeho životě, tedy problémy aktuální než na př. metafysické. Proč tedy, zase na př., v době, jejíž nejaktuálnějším problémem je dožívání starých a tvoření nových mravních hodnot, vynechat celou oblast, kde se mění právě nejtradičnější v nejmodernější? Vesnický život prožívá u nás po patnáct let takové převratné změny, že proti němu je všechna urbanisace jen pouhým pokračováním bývalých poměrů. Vliv venkova mohutní, bezmála celé řízení naší politiky, což má i jiné bohaté přívazky, přechází znenáhla do rukou jeho mužů a nabývá jejich kladu a vad. Vesnice se mění a bude se stále víc měnit v moderní podílovou výrobu a prodejnu. Zmenšují se odlehlosti dálkové i kulturní. Idyla petrolejových lamp mizí, a laškovný vesnický folklor se uchyluje víc a více na východ, až zbude v dobrovolných nebo nedobrovolných rezervacích.

To jsou nové skutečnosti se všemi důsledky, o nichž se však městský dramatik dovídá jen něco z jejich hospodářských a politických účinků nebo z novinových reportáží. A ovšem nepřibírá tyto aktuality, aby mu jeho problémy pomáhaly osvětlit. Jedním z našich denních problémů, ke kterým se stále vracíme, je problém harpagonský, přeložený do dnešní řeči, problém soukromého vlastnictví. V městě jej můžeme rozvíjet v příběhu broučkovského domácího pána nebo ve větším měřítku na starostech majitele továrny. Jaká monumentalita se nám však naskytne v poměru moderního zemědělce k vlastnictví tak hmotnému i duchovému zároven, jakou je půda, k níž má poměr člověka XX. století! Nebo — čte-li dramatik na první stránce novin o obilním monopolu, který je u nás zatím vrcholem hospodářské plánovitosti, a čte-li na předposlední stránce těchže novin, jak kdesi dědic chalupy vyřešil otázku výměnku přímo jako člověk neandertálský vraždou zbytečného starce — musí cítit, že kdesi u nás existuje rozpětí i současnost celého tisíciletí. Rovněž jeden z velkých dnešních problémů. Jaké pilíře a pro jakou dramatickou klenbu! Jaká bohatá naleziště dramatických silokřivek! A spisovatel, který do něho sáhne, kromě radosti objevitelé splní ještě tradiční úkol českého spisovatele, v němž národ chce vidět také svého historiografa. Což většinou znamená, že chce, aby se autor zabýval jeho aktuálními problémy.

Ovšem, budeme-li mít nebo nebudeme vesnická drama, závisí na vesnici, dá-li nám totiž dramatika, jako nám již zase dává romanopisce. Protože k stvoření dramatu je nutno prožívat, ne okukovat. Vzpomínky z dětství ani poznání z letního bytu na vesnické drama nestačí. Takových pokusů mají dramaturgové na svých stolech mnoho do roka, kde autoři (autorzy) zakládají své hry z venkovského života na otázce, dostanou-li se Toníček a Pepička, oba pěkní v národních krojích a zpívající národní písně. Cosi mezi „Děťmi Slovače“ a „Maryšou“. Skutečný dramatik vesnického děje, řekl bych, musí být povolán přímo od pluhu. Protože jeho drama prorazí nekonvenční dramatickou ohebností, ale vnitřní opravdovostí. Možná — a není na tom nic tak divného — že naše vesnické drama, které dříve či později se jistě objeví, bude závislé na vnitřní politice

příštích let. Podle ní to bude buď kýč po vzoru „Světého Antonička“ nebo kus čestného vývoje našeho dramatu.

do ba a lidé

W. Tschuppik:

Intimní stránka hitlerismu

V sexuální patologii a sexuální psychologii je dobře známa souvislost mezi politickými psychosami mas a pohlavními vzněty nejrůznějšího druhu, od pouhé žádostivosti až k nejhroznějším výstřelkům. Svědomité dějiny hitlerovského hnutí v Německu nemohou vůbec přejít přes tuto souvislost.

Pruská morálka.

Není sporu o tom, že na př. Berlín byl barnumskou podívanou sexuální patologie, s živými ukázkami všech abnormalních sklonů, a že byla před kulisami i za kulisami v Berlíně a jiných městech německých nevázanost v sexuálních věcech. Stejně je jasné, že právě národ, který pro svou autoritářskou ústavu žil po generace životem, jenž byl „vita praeter naturam“, po katastrofální porážce a revoluci si musel vyhodit z kopýtka. Zavedlo by nás příliš daleko, kdybychom sestupovali hluboko do německé historie, abychom vyvázili důkazy, jak silně absolutismus a autoritářský stát vnucovaly společnosti určité zákony pohlavního života, jejichž následkem bylo buď mravní pokrytectví, nebo abychom mluvili řečí sexuálních psychologů, posunutý, potlačený nebo zvrácený pud pohlavní. Spokojme se s několika historickými příklady, abychom osvětlili zvláštní odrůdu pruský protestantské morálky a s ní souvisícího pokrytectví. Je třeba jen čísti, abychom poznali Berlín Friedricha Velikého, co napsal Wieland r. 1785:

„Necudnost je hlavní výtka, kterou činíme zdejšímu obecnstvu. Kromě jiných zvláštností je tu dvanáct až patnáct nevěstinců, mladí pánové rozmlouvají se svými dámami bez ostychu o výpravách do těchto domů. Kromě toho je však kuplířem každá stařena, každý žebrák, téměř každý hostinský. I lékaři se zabývají touto živností. Poptavárny pro služby dodávají čerstvé zboží do soukromých domů i nevěstinců.“

Toto vysvědčení nepodezřelého Wielanda je příznačné proto, že ve všech učebnicích německých dějin je líčen věk Friedricha Velikého jako zvláště mravný a cudný. Blahobytní a bohatí lámali mravní závory, v kasárnách byla homosexualita a sodomie (známý je drastický rozkaz králův, týkající se jezdců, který obcoval s kobyloou: „To prase půjde k pěchotě“), jen zchudlému stavu měšťanů a sedláků se ukládala nejprísnější, puritánská újma. Pokrytecké reglementování pohlavního pudu pod maskou zbožnosti a státní počestnosti trvá v Německu, zejména však v Prusku, po celé 19. století.

Základní rozdíl mezi pohlavní svobodou a přirozeností, jaká byla třeba ve Francii po roce 1870, a mravním pokrytectvím v téže době v prusáckém Německu, osvětluje už srovnání několika příznačných skutečností: založení nové německé říše vtisklo společnosti falešný národní a rovněž falešný mravní pathos, který přecházel až v módu. „Tehdy nastala stydlivost, již se snad nedosáhlo v žádné dřívější době.“ (Friedell, „Kulturgeschichte“.) Ani z poprsí ani z ramen nesmělo býti u dam vidět nejmenší kousek. „Slušné dáme“ bylo co nejprísněji zapověděno ukazovati lýtka, ba

i jen kotníky; i v lázních bylo třeba jít do vody v šatech od hlavy k patě; nebylo jí dovoleno za žádných okolností zůstat o samotě s pánem v pokoji nebo jít po ulici bez gardedámy; slova jako „pohlaví“ nebo „kalhoty“ nesměla se objevit ve slovníku. Jako doplněk je však třeba čísti z této doby statistiku Augusta Bebela o vzrůstu prostituce a o veřejných i tajných nevěstincích v jeho knize „Žena a socialismus“. Ve Francii se pokračovalo od roku 1830 v emancipaci osobní svobody. Žádná autorita, ani království Ludvíka Filipa, ani diktatura Napoleona III., ani třetí republika, se neodvážily zasáhnouti svémocně do nejintimnějších oblastí individuální svobody, žárlivě strážené, naopak se snažily poskytnouti jednotlivci v soukromém životě tím více svobody, čím více myslely, že mu jí musí upřít v politice. Doba Napoleona III. s kankánem, Loretou, s Offenbachovou „Krásnou Helenou“, s novými typy módy, kopírujícími polovně, se spodničkami a s odhalenými nadry, se zcela novým, volným, veselým stylem životním, byla opakem berlínské stýdlivosti.

Rozdíl mezi společenskými poměry v Paříži a v Berlíně nezáležel jen v politických formách, nýbrž v tom, že pruský protestantský puritanismus se musel měnit po zrušení starých, patriarchálních poměrů více a více v pokřtěctví. Paříž se stala brzy potom v Německu Mekkou všech, kdo žíznil po zábavě. Domnívali se, že objevují v každé Loretě typ lehkomyšlné Francouzky a že nalézají v zábavních podnikách Montmartru frivolnost Francie. To byl velký omyl! Paříž a Francie byly mnohem mravnější, čistší a přirozenější než Berlín, který byl už tehdy největším homosexuálním střediskem světa, a zdravější nežli Mnichov, o jehož zvláštním vývoji společenském bude ještě řeč. Obecná nesvoboda v Německu, všemoc policie, která se vyvíjela až k slidičství v ložnicích, společenská převaha důstojnického sboru, jenž byl silně nakažen homosexuálně, jak odhalil později proces Eulenburg-Harden, byly v rozporu s obrovským hospodářským rozmachem říše a jejím náhle zbohatlým měšťanstvem, jež si chtělo koupiti za své peníze i požitky. Sexuální chuť blahobytného měšťana, jehož nutila konvence, aby si hrál na mravného a počestného otce rodiny, se utíkala do separées s rudým sametem v nevěstincích, jež se vydávaly za vinárny a variéty. Zároveň však pořádali strážníci honičku na párky, sedící v objetí na osamělé lavičce ve veřejném parku. Toto pokřtěctví mělo ostře ražené formy, mnohem ostřejší než v kterékoliv jiné zemi, v níž se vyskytly konečně také puritánské výstřelky a mravnostní slidiči. Při historické úvaze o těchto věcech v Německu však se nesmí ztrácet s očí velká linie: asi do r. 1890 nebylo „společnosti“ ve zvláštním smyslu slova, nebylo volného, přirozeného života, nebylo tudíž ani volné, přirozené pohlavnosti, ani v manželství nikoliv, neboť postavení ženy v Německu bylo naprosto poddanské, bylo diktováno skutečností, že Prusko bylo vždy státem vojenským a pastorským. Nebylo proto, s mizivými výjimkami okolo roku 1830, v Berlíně společenského salonu s ženou v čele.

Bavorská morálka.

V katolickém městě Mnichově byly poměry poněkud jiné. Právě tu se projevuje význam náboženských rozdílů v obecné kultuře. Mnichov byl na rozhraní století dějištěm zvláštního boje. Na jedné straně stálo katolictví zvláštní ražby: hašteřivé, selské, světu cizí, nesnášenlivé, jež pozorovalo s nedůvěrou moderní kulturu a její tak řečené „výstřelky“ a které vedlo skutečnou válku proti nemravnosti.

Na druhé straně libertinizmus uměleckého a malířského města, které se rádo dávalo nazývatí přijímacím salonem Německa, mělo citizadost státi se „malou německou Paříží“ a stálo v ostrém nepřátelství k hohenzollerskému Berlínu.

Mnichovští se domnívali, že žijí v nejsvobodnějším městě Německa, a bylo na tom trochu pravdy. Avšak tato svoboda měla tvárnost odboje menšiny proti mravnímu slidičství většiny a vlády. Pohlavní volnost mnichovských karnevalů na příklad byla naprosto nelegitimní, všechna sexuální libertináž byla trpěna shovívavými úřady, ježto k tomu radily jakési vyšší zájmy: pověst uměleckého města, strach, aby se přehmatem nestaly směšnými, nebo cizinecký ruch. Nikomu však nenapadlo hájiti právo na lásku a pohlavní svobodu jako přirozené právo. Ovzduší v Mnichově bylo proto za časů Wedekindových naplněno pikantérií. Město, které působilo zevně dojmem města šosáků, pijících pivo, mělo dvojitě mravní účetnictví. V jistých pensíoněch v malířské čtvrti Schwabingu a ve výlučných kroužcích dal se dlouho zotročený pohlavní pud mohutným způsobem cestou nepřirozenou. Zde se vyučovalo indickým uměním lásky, zde nosila každá anglická posluchačka akademie umění — bylo příznačné, že se ve Schwabingu naučilo nesčetně mladých, chladných Angličanek malování a jiným uměním — „pommeš d'amour“, zvané také „ri-no-tama“. Nebylo v lepších kruzích mnichovské společnosti ženy ani děvčete, která by nedovedla používatí tohoto draždidla i jiných prostředků; považovalo se to za samozřejmost.

Zkrátka řečeno: byl to protest bohémy proti obecné německé nesvobodě. Přesto byl život v Bavořích mnohem zdravější nežli v Prusku. Katolictví obracející se ostře proti každému modernismu, proti nahotě v umění a proti nové literatuře, bylo ochotno k velkým kompromisům, pokud se týkalo obyčejného pohlavního života. Bavorsky jsou ještě dnes zemi s největším počtem nemanželských porodů na celé pevnině a nemýlím-li se, dokonce na celém světě. Zde se projevuje protiva obou náboženských kultur, osvětlují ostře věci: katolictví odpousti hříchy, jestliže byl poklesek už spáchán a je-li tu nemanželské dítě. V protestantských zemích lpí na nemanželském dítěti po celý život skvrna, jemu a matce se hříchy nikdy neodpustí. Velmi zajímavé jest, že už v protestantských krajích bavorských — asi třetina — jsou nemanželské porody ve značně menšině proti částem katolickým, že však ve všech rodinách, zejména v pastorských, je neobvyklé bohatství dětí.

Poválečné uvolnění.

Dalo by se snadno uvést mnoho skutečností, abychom vyložili, proč bylo strženo po prohrané válce v Německu tolik morálních hrází: nebyly právě vůbec morální, byly to pokrytecké masky. Znásilněná žádostivost pohlavní se utíkala do stérých podzemních kanálů homosexuality, pohlavní rafinovanosti, tribadie, tajných nevěstinců, prostituce, pestrých neřestí, flagelantismu, sadismu a masochismu. Tato země, která v průmyslu a vědách měla uznané odborníky, která se dovedla ve většině oborů veřejného života tak znamenitě organisovati, neměla jediného odborníka pro ochranu jistých statků osobní svobody. Zde se dávali lidé šikanovati, zde si dávali líbiti nejdržejší vyzvědačství policie a soudů, pohovka ani postel nebyly nikdy bezpečny před slidivými pohledy úřadů.

Tyto skutečnosti osvětlí ještě dva dokumenty, bez nichž nelze pochopiti otázku „hitlerovství a sexualita“. První dokument, ostatně obludný komičností, je tak příznačný, že lze říci, že by nepřišel na světlo v žádné jiné zemi světa než v Německu devadesátých let: v létě 1890 podalo 2.300 německých žen vrchnímu starostovi města Berlína tuto žádost:

„Dovolte, Vaše Blahorodí, co nejlaskavěji, abychom vám podaly s nejlubším zděšením a ošklivostí zprávu o letošní německé spolkové střeľbě, pořádané od 6. do 13. července u Pankova. V šantánech, tingtanglech a střeľnicích vrhaly se mužskému světu okolo krku nadmíru dotěrně ženštiny. Příliš vzdušně oděné čisnice zvaly drze a bez ostychu studenta gymnasia jako otce rodiny, jinocha jako muže, se svůdným úsměvem ke „střeľeckému

odpočinku.“ A potom hrůza, kterou byli stěží s to pochopiti prostí občané a občanky z provincie: Ředitelství slavnosti dovolilo, aby byly zaměstnány ve velkém počtu bez platu jako sklepnice mladé ženštiny. My, německé ženy, které máme jako manželky, matky a sestry posílati pro službu vlasti do Berlína své muže, syny a bratry, musíme žádati Vaše Blahorodí o taková účelná nařízení, která by nás zbavila obavy z návratu oněch orgií, zejména při nastávající oslavě Sedanu.“

Asi v téže době píše August Bebel, jenž cituje tento dokument („Žena a socialismus“):

„Velký zisk, jež vynáší všechny podniky, vypočítané na nemravnost, svádí mnoho obchodníků, aby lákali zákazníky nabídkou všech rafinovaností. Kdyby mohly mnohé z těchto veřejných domů vyžvatlati svá tajemství, uviděli bychom vcházení a vycházení ministry, vysoké důstojníky, tajné rady, zástupce lidu, soudce atd., vedle představitelů šlechty rodové, finanční, obchodní a průmyslové, muže, kteří vykračují si ve dne a ve společnosti zcela důstojně a vážně, co zástupci a strážci morálky, pořádku, manželství a rodiny a jsou v čele křesťanských dobročinných ústavů a spolků pro potírání prostituce. Zevně přetéká vše v Německu morálkou, náboženstvím a mravností. V žádném věku nebylo p o k r y t e c t v í větší nežli v našem. Čas augurů roste den ze dne.“

Je vidět, na čem záleží. Nikoli na tom, že jsou špičky společnosti, ministři, tajní radové a poslanci hosty veřejných domů — to se děje i v jiných zemích — nýbrž na tom, že utajované ukájení pohlavního pudu se druží s přemocnou, nacionálně opentlenou morálkou autokratického režimu, pastora a policie. Peníze byly klíčem ke všem pohlavním chřtům, velké mase byl však uložen příkaz morálky šosáků a udavačů.

Po tom, co bylo řečeno, je jasné, že po pádu autokratického císařství musela se převáliti přes všechny hráze i nahromaděná pohlavní žádostivost mas. Z rozličných líčení známe, jak vzplanula v nejrůznějších zemích světa po čtyřech letech světové války radost ze života a chuť k životu. Lindsay na příklad, výborný vypravěč o lásce v americkém životě, vysvětluje změněný, bezohledný, egoistický způsob myšlení moderní mládeže ve věcech pohlavních duševními přeměnami po světové válce. V hlavních městech všech evropských zemí nastala po válce taková honba za láskou a požitkem, jako tomu bylo v dějinách vždy po dlouhých ofěsech, převratech a válkách. Německo se zmítalo revolučními záchvěvy a to podporovalo ještě více obecnou anarchii ve všech oblastech života. Avšak ještě více padalo na váhu, že Německo nepoznalo nikdy skutečné svobody, že byla vždy odepřena jeho lidu. Kdežto výsadní vrstvy dovedly užívati pohlavní žádosti, kázala státní morálka protestantská mase poddaných, že pohlavní pud je přípustný jen v mezích státní povinnosti a tu ovšem příkázán: aby zajistil Německu potřebný přírůstek obyvatelstva. A nyní, v listopadu 1918, bylo vše rozdraceno, všechno se ukázalo ilusí a podvodem. Divoká fantasie pohlavní usilovala o uspokojení a naplnění. Sexuální badatelé oznamují, že už v posledních letech válečných nabýval saphismus ve velkých německých městech velkého rozsahu, nyní se legitimoval prostě anarchií a značně se šířil. Tribadie neměla původ jen v nedostatku mužů za války, ženy užívaly prostě své nové emancipace. O erotice a sexualitě v zákopech je rozsáhlá vědecká literatura. Malé pozornosti došla však skutečnost, že homosexuální kamarádské svazky se staly morální živnou půdou německé speciality: politických kroužků, z nichž vzešla většina organisací fémových vrahů. To patří do jiné kapitoly, která už byla otištěna v tomto listě.

Hitler a ženy.

Krátce po revoluci z roku 1918 započal Hitler s agitací. Čím lépe se uměl zdobiti svatozáří mučedníka, obětního beránka, německého spasitele a zachránce, čím více kolem sebe

shromazďoval přívrženců, čím hustší byl kolem něho tkán závaj hrdinského mythu uniformami a vojenskými přívlastky, pouličními boji a rvačkami, tím více žen a dívek mu leželo u nohou. To je třeba brátí do slova, zejména na počátku druhého údobí jeho agitace, v roce 1926. Přestřelka u mnichovské Feldherrenhalle z roku 1923 vymizela téměř docela z politické paměti, nikoli však — píše to s plným rozmyslem — ze sexuální paměti jeho přívrženek. Místo dlouhých sexuálně psychologických výkladů budiž zde uvedena věta znamenitého ženského psychologa L a u r y M a r h o l m o v é :

„Právě brutálnost a masivnost a nadutost, ať jako přirozenost či jako póza, je téměř jediné, co působí mnohým dámám stejně jako ženě z lidu ohromení před mužem, co jim imponuje.“

Zbožňování, prokazované Hitlerovi a jeho uniformované gardě ženami a dívkami, mělo sexuální základ. Pach krutosti a pomsty, který vanul ze všech projevů národních socialistů, byl v téměř spojen s anormálním libidem, jako lze často naléztí pohromadě krutost samu a pohlavní abnormitu. Abych nezabředl do rozvláčnosti, musím tu odkázati na výzkumy o psychických základech ženského sexuálního pocitu v souvislosti s jistou krvelačností, jež podává H a v e l o c k E l l i s. Hle: Stávalo se opět a opět a přibývalo těch případů do roku 1933 s rostoucí Hitlerovou popularitou, že se mu ženy a dívky vrhaly k nohám, opakovalo se, že se ženy bily v kavárně Heckově v Mnichově o šálek, z něhož pil Hitler kávu. Uctívání hrdin nabývá někdy povahy, která nemůže nechati bedlivého pozorovatele na pochybách o pravém důvodu pocitů.

Tento psychický exhibicionismus se dlouho připravoval událostmi předešlých let s jejich rozpoutaným úkojem pohlavní žádosti ve spojení s neustálými politickými nepokoji. Homosexualita švarných úderníků, honosících se elegantními uniformami, nemohla odpuzovati dívky a ženy. Neboť tato homosexualita nebyl psychický nebo fysický feminismus nebo dokonce hermafroditismus, ženám připadal jako druh tajného spolku, jehož hrdý chlad je dráždil. Ostatně byli v SS toliko jedinci vysloveně homosexuální, druhá část byla pasivně k dispozici, většina byla bisexuální nebo normální. Z hitlerovského hnutí přecházelo na velkou část žen sexuální fluidum a proudilo opět zpátky. Každý pozorovatel událostí v Německu musel pocítovati, že nejnadanějšími přívrženci Hitlerovými byly ženy a dívky. Jejich zanícenost byla pohlavní hysterie, již sloužilo politické nadšení za záminku k navázání známostí za účelem pohlavní odevzdanosti. Sexuální povaha příliš vynikala, než aby se dalo mluvit o nějakých mezistupních mezi erotikou a sexualitou. Rytířskost, o níž praví některý sexuální psycholog, že je v antagonismu se silnými, sexuálními stavy rozčilení, byla vydána v hitlerovských oddílech oficiálně v posměch. Bojovná devisa zněla vždy: „Bez pardonu, bez milosti, až do úplného zničení protivníka“. Jejich duševní habitus byl tedy brutálnost a pach krve a to bylo právě, co vábilo určité kategorie žen a dívek.

Nebylo by však správné zapomínati na sociální momenty, které hrály značnou úlohu v oblasti pohlavnosti v době, kdy bylo ovzduší naplněno miasmy masového šílenství na základě sexuální a politicky hysterické. Nežli se ujal Hitler moci, měla jen nepatrná část uniformovaných příslušníků SA a SS ony společenské styky, po nichž toužila jejich ctižádost; byli toliko žoldnéri bez prostředků a stále ještě otvíraly p e n í z e každý ráj, i ráj pohlavní radosti. Bez pochyby třeba spatřovati jeden z kořenů antisemitismu, který se vybil sadistickými formami, v pohlavní závislosti hitlerovských pretoriánů, kteří museli po léta dávatí na povel v sázku svou kůži, zatím co seděli jiní u bohatě prostřených stolů života a požívali přízně krásných žen. Jisté vrstvy blahobytného a povýšeneckého Berlína z roku 1932 nelze zprostit výtky

za chování svrchovaně nepsychologické, indolentní a nepředvídaté. Bez toho, co bylo předesláno, nedají se uspokojivě vysvětliti sadistické výstředky po 5. březnu 1933, o nichž zvěděl svět toliko zlomek přese všechny zprávy, jež se přece dostaly přes hranice Německa do zahraničních novin — pisatel těchto řádek má právo na tento závěr, ježto jako Hitlerův zajatec viděl mnoho obětí sadistického zacházení a s nimi mluvil. Jejich jména však nevešla ve známost jen proto, že přezili mučení.

Surovost a sprostota jsou jen vnější rouškou, i masová sugesce je toliko resonanční půdou hlubších pudů a zvrácených základních chtíčů. Velký počet významných sexuálních psychologů (Bloch, Eulenburg, Schrenck-Notzing atd.) míní, že masochismus a sadismus mají společné kořeny. Němcům, zejména Prusům, byl po staletí vtlučen druh otrockosti, poddanství, subordinace a poslušnosti, který jim vězí pevně v krvi. Jako se obrací masochismus v sadismus v otrokovi, který smí náhle dýchat vzduch svobody, jako začíná komandovati sluha, jenž se stal náhle pánem, tak se stal niterný otrok v surových Hitlerových plebejcích v březnu 1933 náhle pomstychtivým mučitelem a katovským pacholkem. Věci jsou mnohem prostší, nežli tomu chtějí obšírné teorie sexuálních pathologů, kteří si lámou hlavu původem sadismu. Schopenhauer to řekl zcela přesně: „Krutost hledí zmírniti vlastní trápení tím, že působí cizí bolesti.“ Niterný otrok v oněch německých plebejcích, kteří vraždili a bičovali, má veliký počet historických předků; jsou to duchové politického útlaku, páchaného po generace na poddaném, jsou to duchové netoliko politického, nýbrž i mravního nátlaku.

Bude to jednou asi lákavý úkol pro psychologa, aby vysvětlil sadismus v souvislosti s jinými znaky hitlerovství, a to s oněmi prapůvodními zjevy, které hrály velikou roli v národním socialismu: s mythem, s germánskou vírou v bohův krv, s teorií krve a půdy čili „blubo“ (Blut-und Bodentheorie) a s ostatními představami prýstíci (s hlubokých, tajemných propastí duše, překlenutých, jak jsme se předčasně domnívali, prý civilizací. Za poznámku stojí totiž teorie moderních přírodozpytců a sexuálních psychologů, že sadismus je prvek z prapaměti lidstva. U mnohých přírodních národů musí býti mužové s to dokázati případy krvavé divokosti, chtějí-li se dobytí lásky děvčete. Tak řečená neuvědomělá paměť má asi význam u sadistů naší doby. Sexuální badatel dr. Eberhard praví:

„Čím hlouběji je rasa v původním stavu, tím častěji nalezneme krvežíznivou bezuzdnost, radost z prolévání krve a z mrzačení. Mučení a odpravování zajatců je pro mnohé divoké kmeny národním svátkem. Rudá barva zachovala, beze sporu, vzněcující působnost prostřednictvím neuvědomělé paměti: je to barva krve.“

A žeň:

Pro spodní sexuální proudy hitlerovství je příznačná skutečnost, že nával žen do pracovních táborů, jak oznamují dobře zpravení znalci poměrů, byl delší dobu proto tak veliký, ježto se většina děvčat domnívá, že se takto vyvléknou z dozoru rodičů a že budou moci žítí nevázaným životem se „všemi pohlavními právy“. Toto „právo na zdravý život pohlavní“ se stalo formulí, která se u mladé generace neustále vrací a je logicky v soulase s mnoha ostatními národně socialistickými „ideami“, které tíhnou k úplnému rozlomu s opatrnějšími tradicemi. Následky těchto diletantských pokusů a nehorázných hesel jsou i zde podobné a nepředvídané jako třeba v konfliktu náboženském. Zde jsou toliko většinou druhu nenapravitelného: náhoda mládeže pohlavními nemocemi je značná. Je to pochopitelné, vnímáme-li tón, jež nasazuje hitlerovská mládež i v písemném, veřejném styku, hovoříc o pohlavních otázkách. Je to surový

kuplířský tón, který osvětluje zdivočilost a katastrofální, plebejský duch, který na rozdíl od tupené republiky má „posílit mravně německou mládež“. Citujeme takový dokument z Reichovy „Massenpsychologie des Faschismus“ — je to dotaz z pracovního tábora hitlerovské mládeže Říšském vedení německé mládeže. Jakkoliv surový je tento dokument, bylo by nesprávně vzdávati se jeho otištění jen z tohoto důvodu; mluví více o dnešních německých poměrech nežli co jiného. Dokument zní:

„Tázeme se Říšského vedení německé mládeže: Jak má mládež žítí pohlavně? Jsou jen čtyři možnosti:

1. Zdrželivost. Má žítí mládež zdrželivě, čili zdržovati se až do manželství jakékoliv činnosti pohlavní?
2. Sebeúkoj. Má se mládež ukájeti sama?
3. Homosexuální úkoj. Má se německá mládež ukájeti sama se stejným pohlavím? Jestliže ano, kterým způsobem? Vzájemnou onanií nebo souloží v řiti?
4. Přirozená láska a pohlavní styk mezi chlapci a děvčaty? Má se německá mládež vysloviti pro přirozený pohlavní život a podporovati jej? Jestliže ano: kde se má láska díti? (Otázka bytová.) Jak a čím se má zabrániti početí? Kdy se má tato láska díti?“

Sotva lze nazvati čerstvou věcnost tohoto projevu jinak než barbarskou. Znenáhla pociťuji v Německu i ženy, když přešla první velká vlna pohlavního záchvatu, jakou zhoubu napáchala. V usměrněném časopise „Die deutsche Kämpferin“ se praví: „Muž a jeho pohlavně sobecká touha po moci se stala měřítkem věci“. A: „Žena v Německu je dnes strhána do špíny hanobení, jakému nebyla dosud vydána v žádné době německé minulosti.“ A konečně se praví v pamětním spise pro Adolfa Hitlera: „Muž je nyní vychováván nikoli pro manželství, nýbrž proti němu... Výchova ve svazech, kamarádké domy, svazy mužů, sporty hrozí, že rozvrátí rodinný život. Žena zůstává ve stínu osamění. Půjde-li se touto cestou dále, omezí se vztah konečně jen ještě na bezduchou pohlavnost“. Bezduchá pohlavnost, to jest sobě stačící, primitivní, živočišná sexualita, to byla základna politické hysterie mas, byla počátečnou holkou, když opadla voda rétoriky, hesel, masové sugesce a když ponenáhlu nezbylo nic kromě stabilisovaného násilí.

věda a práce

Když dostane český vědec návštěvu...

Navazující na svou zprávu o „Vědeckých pracovnících po 963 Kč měsíčně“ vyžádali jsme si informace o postavení těch, od nichž je možno očekávati, že zítra budou reprezentovati oficiální vědu našeho státu. Na otázku, co stát činí pro vědu a jak se chová k mladým učencům, dostalo se nám množství zpráv od pracovníků nejruznějších fakult všech našich vysokých škol: přáli bychom si, aby tyto informace, jež jsme tu vybrali a utřídili, nebyly tak ponuré. Red.

Host do domu.

Věle našeho státu stojí učenec. Toto platonské zařízení vrhá dobré světlo na nás, po celé Evropě, v celém světě. Konečně země, v níž i zevnějším způsobem je potvrzeno přesvědčení, že věda má řídití náš život individuální i společenský. Konečně země, v níž badatelská práce rozumu je plně zhodnocena, v níž věda je postavena na to místo, na němž ji chtěli mít velcí myslitelé osmnáctého století.

Tohle všechno si řekne pozorovatel z povzdálí, mladý vědecký pracovník cizí, a rozhodne se, že navštíví v Čes-

koslovensku kolegu toho a toho, s nímž se seznámil na nějakém vědeckém kongrese. Rozhodne se, že pookřeje na týden v Československu, v této zaslíbené zemi vědy. Bývá to duševním svátkem pro takového vědeckého pracovníka, navštíví-li ho odborník stejného oboru odněkud z ciziny: to je po měsících nebo rocích osamělosti konečně jednou tvor, jenž mluví stejným jazykem. Sdělují si své objevy, vysvětlují své metody, potvrzují své dohady: ani věda neroste ze samoty, nýbrž ze spolupráce lidí. Představte si však situaci našeho vědeckého pracovníka, kterého štěstí takové návštěvy potká.

Naskytne se mu potěšení, ukazovati cizinci vědu svíranou svěraky úsporných zařízení. Vědecké ústavy, dotované ročně necelými 20.000 Kč, z nichž se platí celý provoz ústavu, plyn, jenž jde měsíčně do několika set korun, i knihovnu. Tyhle knihovny: bez cizích časopisů obejít se nelze, na odebírání nových však není ani pomyslení, takže nezbyvá než pokud na ně peníze stačí, omezit se na odběr periodik už dlouho vycházejících. Nové knihy se kupují o příležitostech vzácných a slavnostních, o tom rozhoduje šéf ústavu. Při této úspornosti si však nelze přát, aby byly nakupovány knihy, zastupující v tomto oboru jiný názor, nežli v něm zastupuje tento šéf, mnohde 65letý nebo i 70letý; takové nové knihy se prostě nekupují. Také specializované knihy, zabývající se podrobně nějakým úzkým oborem, se nekupují. To jsou však knihy, na něž jsou mladí vědečtí pracovníci přímo odkázáni; nechá-li ho šéf přednášet, nevyvolí mu nikdy široký vědecký obor, nýbrž vždycky jen nějaký specializovaný úzký výsek. Nezbude tedy asistentovi, jehož plat během osmileté praxe asistenské na vysoké škole se pohybuje mezi 1150 Kč a 1600 Kč, než aby si takové knihy, u nichž cena 500 Kč nebývá nijakou vzácností, kupoval sám. Dělá to resignovaně: zvykl si už na to, že je-li technikem a dělá-li pro vědeckou slávu své vlasti v ústavní laboratoři pokusy, musí si také platiti chemikalie ze své vlastní kapsy.

Proč jenom diktátoři?

Není divu, že tento náš mladý vědecký pracovník přijde poněkud do rozpaků, ocitne-li se pojednou v situaci, kdy pouhá společenská samozřejmost ho nutí k tomu, aby cizince, který ho navštívil, do určité míry pohostil, při nejmenším, aby zaplatil taxi na cestě z ústavů do ústavů, které u nás nebývají právě blízko sebe. Taková vědecká návštěva na týden způsobí obyčejně, že všechno, co mu po zaplacení činže zbylo na měsíční spotřebu, je vydáno za týden. Protože na to nejsou žádné fondy a veřejné úhrady, nezbuďte mu, než aby se pokusil v mnišské chudobě a apoštolském odříkání vydržet nějak do konce měsíce, nebo do 10. příštího měsíce, kdy stát vyplácí gáže. Může při tom být uspokojen, že dostal své vlastenecké povinnosti a utěšit se tím, že práce pro vlast se neplatí. A může tu dnes dokonce nalézt i důvod k optimismu, jak nám jeden z mladých vědeckých pracovníků řekl: „Na štěstí už k nám teď skoro nikdo nejezdí. Ale ještě před několika lety, to o nás měli ohromný zájem a jezdil k nám kde kdo. Tehdy každý z našich asistentů takovou milou cizí návštěvu musil kompenzovati hladovkou...“

I tomu je konečně zvyklý: jak jinak by se mohl dočkat toho, aby některá jeho vědecká práce skutečně vyšla tiskem? Napiše-li vědecké dílo, může se připravit na to, že jeho práce bude ležet dva roky v zásuvce. Kde by si sehnal potřebných 20.000 Kč na její vydání? Ještě štěstí, podaří-li se mu najít pro ni nakladatele v Německu, jak se to stává podnes: pak stačí, zaplatí-li si své autorské výtisky, které ho přijdou jen na nějakých 3000 Kč. To se dá vypůjčit. Napsaná a vydaná kniha se však musí rozesílat do světa odborníkům k posouzení, a k tomu, aby její výsledky se staly skutečným majetkem vědy a daly základ k dalším pracím. Je třeba hradit porto 12—15 Kč z kusu. Vědecký pracovník se tedy musí uskrovnit: nemůže si dovolit podarování více než pěti nebo

deseti odborníků měsíčně, jinak by se mu gáže rozběhla na poštovním.

Při tom styku s cizinou musíme počítat stále s tím příznivým faktem, že si vědecký pracovník znalost některého cizího jazyka nebo většího počtu jich osvojil už nějakou šťastnou náhodou před tím. Jakmile se jednou dostal na universitu, není na to už pomyslení. Kdež pak by si mohl dovolit platit nějaké hodiny konverzáce. Stejně není ani pomyslení na kupování beletrie nebo dokonce na placení lístků do divadla. To jsou pro mladého vědeckého pracovníka zapovězené rozkoše. Zejména když se ožemí: na ženu totiž nedostane nic, na dítě dostane přídavek 150 Kč měsíčně. Tento přídavek však se mu vyplácí jen pro první dvě děti: přepych dalších dětí není žádoucí ani pravděpodobný.

Při pohledu na tyto poměry upadají zejména hosté z Německa v pokušení srovnávat se svou zemí. Asistent se tam dostává fakticky ihned v pořadí mimořádného profesora a pobírá našich 2600 Kč měsíčně. Jmenování mimořádným profesorem už v Německu nemá faktického významu. Řádný profesor má minimálně našich 10.000 Kč, to je dvojnásob než u nás. To jsou platy i při ohledu na vyšší cenový index daleko příznivější, než platy naše, zejména vezmeme-li ohled na to, že zatím co dnes u nás je třeba počítat s minimální cenou dvoupokojového bytu ročně 5000 Kč, má německý vědecký pracovník byt ve státním domě za ročních 3000 Kč. Příplatek na děti se platí v Německu na každé další dítě. To ovšem všechno je ve smyslu propagandistické kulturní politiky diktátorů. Nepotřebuje však i demokracie stejnou propagandu? Nemusí dnes dělat reklamu i nejkvalitnější a nejserioznější obchodník? Demokracie musí podporovati inteligentní rodiče, aby mohly mít děti, poněvadž se stejně jako v diktaturách i v demokraciích rodí a vychovávají z inteligentních rodičů inteligentnější děti. I demokracie by si měla dovoliti přepych honosné kulturní politiky. Zejména proto, že to je přepych ne jen z důvodů propagandních.

Přepych kulturní politiky.

Stát šetří. Proti tomu se nedá nic namítat. Nesmí však šetřit automaticky pouze na tom místě, kde podle povahy postižených se může nadíti nejmenšího odporu. Nesmí šetřit především na školách a vědeckých ústavech prostě jen z toho důvodu, že se nedá očekávat, že by profesori nebo učenci, o nichž je známo, že mívají určitou nechuť k energickým zásahům do věcí veřejných a o nichž se nedá s pravděpodobností očekávat, že by se vypravili s kamením v ruce do ulic.

Nesprávným šetřením na příklad je, jestliže se dvě reprezentační místa vědecká obsazují zásadně jedním člověkem, aby požitky z nich mohly býti zkráceny. Tak se stalo na příklad nedávno, když ředitel geologického ústavu na technice byl jmenován současně i ředitelem státního geologického ústavu. S hlediska úsporné politiky státní se tak stalo proto, že se profesoru, jenž má platu asi 50.000 Kč ročně, přidalo asi 20.000 Kč ročně. Kdyby se obě místa obsadila různými učenci, stálo by to o nějakých 20.000 nebo 30.000 Kč ročně víc. Stojí však tato úspora za to, co je s ní spojeno nevýhod? Tím, že i druhé místo bylo obsazeno týž, už jednou známým učencem, zavřela se jinému, mladšímu, naděje na postup. Máme mnoho geologů a dosti geologů vynikajících: nebyla tu nouze o osoby. A i s hlediska vědeckého je nesprávné, jestliže se různá autoritativní vědecká postavení, jež mohou sloužiti k uplatnění různých vědeckých názorů, soustřeďují na téhož člověka, jestliže se vylučuje potřebná vědecká konkurence.

Tato nemírná šetrnost bije do očí zejména tehdy, jestliže se na druhé straně přímo vyhazují peníze na nepřiměřeně velké a nepřepychové stavby. Nový chemický ústav v Dejvicích, budova, vyznačující se celými kilometry chodeb, je příkladem takového přepychu v našich malých pomě-

rech. Při rozdělávání místností pro jednotlivé disciplíny došlo dokonce k neslýchanému zjevu, že místo obvyklých zápasů o místnosti nevěděly jednotlivé obory, co s tolika místem. Jen z prestižních důvodů se snažily jednotlivé obory získati větší počet oken nebo větší počet čtverečních metrů. Jeden profesor dostal dokonce pro svůj obor na 80 místností. Když podle předpisu měly býti jednotlivé místnosti na dveřích označeny tabulkami podle svého účelu, nastaly rozpaky, jak všechny ty místnosti nazvati. Tak najdeme dnes v tomto chemickém paláci při jednotlivých oborech místnosti k vážení látek označené jako „Váhovna 1“, „Váhovna 2“, „Váhovna 3“. Většinou jsou zcela prázdné. Přijdete do krásného pokoje, obrovské laboratoře, se zavedením plynu, páry, horké vody a všeho, čeho je třeba — jenom živé duše v ní nenajdete. Dostane se vám vysvětlení, že podobné místnosti jsou k tomu, kdyby se snad v budoucnosti někdo habilitoval na nový obor. Tak předimenzovaná je celá budova. Protože technici trpí na matematické výpočty, dali si práci s výpočtem, že při normálním počtu myček v budově zaměstnaných by jedno umytí všech oken a místností si vyžádalo přesně rok času.

Ústav obydlený pavouky.

A zatím jinde rýsuje na technice 200 posluchačů v místnosti, do níž by se normálně vešlo 30. A jsou to síně, v nichž je třeba od října do března svítit po celý den. A zatím by toho nebylo ani třeba. V Trojanově ulici stojí už celé tři roky opuštěn starý technický ústav, budova dobře zachovalá a vystavěná nedlouho před válkou. Je to celý obrovský blok, naprosto liduprázdný a kromě pavouků nikým neobývaný, v jehož jediné místnosti se dosud konají přednášky. Ve všech místnostech je zaveden plyn a všechno, co je třeba k vědecké práci. Je to dnes hotová pustina. Státní instance se už po léta prou, má-li se v té budově umístit konservatoř či něco jiného. Prozatím to vyhrála hospodářská správa techniky a bylo rozhodnuto, že v bývalém chemickém ústavě budou uskladněny rohožky, smetáky, košťata a koberce, hadry i jiné potřeby.

Zatím co tato budova je liduprázdná, tísní se důležité části vysokého učení technického po soukromých domech, kdež za jednotlivé objekty platí stát na nájemném až 300.000 Kč ročně: geologický a geodetický ústav je U Helmů v Lazarské ulici, celé děkanství školy stavebního inženýrství je ve starých domech na Karlově náměstí 17 a 19, jiné části jsou jinde, v malých pokojících a mansardách, za něž stát platí vysoké nájemné. V jednom z těchto domů platí stát z 5 kumbálků ročně 60.000 Kč nájemného za podkroví. Z těchto peněz by se dalo uhradit vše, co je třeba na adaptaci starého chemického ústavu, a nebylo by třeba na jedné straně nechávat ležet přepychové místnosti ladem, zatím co se na druhé zbytečně peníze vyhazují.

dopisy

Češi odpovídají mladým Slováckům

I.

Vážený pane redaktore,
prosím, abyste jako příspěvek k slovenské anketě „Prítomnosť“ uveřejnil tyto řádky:

V „Prítomnosti“ vytýká „Bratislavský Slovák“ Čechům mimo jiné i to, že se češtině a české literatuře úmyslně vymáhá na slovenských středních školách důležitější postavení než jaké má slovenština a slovenská literatura na školách českých. Má to být jeden z „faktů“, jimiž se dokazuje nerovnoprávnost a útisk slovenštiny v našem státě. Prosím, aby čtenáři slovenští i čeští nestranně posoudili, podle fakt vypsá-

ných z úředních osnov vyučovacího jazyka českého (vyd. státní nakladatelství 1934) a z učebnic literatury pro žáky V., VI., VII. a VIII. třídy českých středních škol (Menšík, Ertl), do jaké míry se výtky „Bratislavského Slováka“ zakládají na pravdě.

Osnovy, str. 5, žádají: výcvik v praktické znalosti československého (ne českého!) jazyka slovem a písmem (t. j. v zemích českých též slovenštiny, na Slovensku češtiny), odvozené z četby.

Osnovy str. 8: na vyšším stupni výklad hlavních odchylek druhého znění spisovného jazyka československého (v zemích českých slovenštiny, na Slovensku češtiny), které žák poznal dosud cestou praktickou.

Osnovy str. 14: pokud běží o druhé znění československého jazyka spisovného, je vyučovacím cílem znalost potřebná k úplnému porozumění hovoru i četbě... Tato znalost se získá srovnáváním obou znění spisovného jazyka při četbě... Žákům českým na Slovensku je dovoleno psát polovinu písemných zkoušek i písemných slohových cvičení česky. Obdobná výhoda platí i pro žáky slovenské na ústavech českých.

Osnovy str. 21: v zemích českých čte se jedno, na vyšším stupni aspoň dvě díla slovenská za rok.

Osnovy str. 17: na nižším stupni se žádá ve školní i domácí četbě: ve II. třídě Kukučín („Velkou lyžicí“), Vansová („Janko a Danko“), v III. třídě Chalúpka („Spevy“), Podjavorinská („Balady“), ve IV. třídě Hollý („Selanky“), Sládkovič („Detvan“), Kukučín („Mladé letá“), Kalinčák, výbor ze Šoltésové nebo Tajovského.

Osnovy str. 22: na vyšším stupni v V. třídě: Král („Balady“), 1 kniha slovenské umělé epiky (na př. Hviezdoslav „Hájnikova žena“, Sládkovič atd.), Šoltésová, Podjavorinská, Vansová, Čaják, Nádaši „Adam Šangala“. V VI. třídě: Sládkovič, Botto („Smrt Jánošíkova“), Tajovský, Timrava, Vajanský („Letiace tiene“). V VII. třídě: Sládkovič, Vajanský, Kukučín („Dom v stráni“), Hviezdoslav („Herodes a Herodias“). V VIII. třídě: 1 nové drama české nebo slovenské, moderní román český nebo slovenský, Krasko, Jesenský, Lukáč, Smrek a pod.

To je četba. Kromě toho zvláštní literární výklad je v učebnicích vyhrazen Palkovičovi, Bernolákovi, Štúrovi, S. Chalúpkovi, Sládkovičovi, Bottovi, Vajanskému, Hviezdoslavovi, Kukučínovi, Nádašimu.

Takový je úředně předepsaný stav podle nových osnov z r. 1934. Jak však je tomu podle starých osnov? Snad tam aspoň platí výtky „Bratislavského Slováka“?

V dosavadních literárních rukovětech podle starých osnov pro třídu V. až VIII. střed. škol jsou probráni, zpravidla velmi obšírně, tyto autoři: Trňanovský, Hořčíčka, Krman, Běl, Doležal, Pálkovič, Tablic, Bajza, Bernolák, Fándli, Hollý, J. Chalúpka, odluka Štúra, Štúr, Hurban, Hodža, Hattala, S. Chalúpka, Sládkovič, Král, Botto, Matúška, Kuzmány, Tomášik, Kalinčák, Rimavský, slovenský zápas ve 2. pol. 19. století, Palárik, Záborský, Ormis, Podhradský, Kubáni, Ferienčík, Zechenter-Laskomerský, Vajanský (3 strany!), Hviezdoslav (4 strany!), Bella, Horal, Somolický, Šoltésová, Vansová, slovenský realismus, Kukučín, Podjavorinská, Čaják, Tajovský, Nádaši — mladé Slovensko: Krasko, Roy, Jesenský, Rázus, Krémery. Nové učebnice dosud nejsou většinou hotovy, učí se tedy podle těchto starých učebnic.

Nevěřím, že se po přečtení všech těchto suchých fakt najde mezi soudnými Slováky ještě někdo, kdo by věřil, že se česká literatura a jazyk vymáhá jen na Slovensku a že se čeští žáci nic nedovědí ani o slovenském jazyku, ani dokonce o největších literárních zjevech slovenských (Hviezdoslav!), jak měl odvahu tvrdit na tomto místě slovenský pisatel. Pokud se týče ostatních výtek, nechť promluví o nich jiní, kteří mají lepší přístup k příslušným faktům; nechci jen tvrdit nic, co ne-

mohu sám fakty dokázat. Ovšem, taková tvrzení, že kterýsi Čech řekl, že nerozumí slovenštině, jsou vyvrácena samou existencí slovenských příspěvků v tomto listě i v jiných českých listech; tvrdí-li něco podobného někdo, ať Čech nebo Slovák, je v tom jistě zlý úmysl kalit vodu. Můj učitel češtiny na reálném gymnasiu v Praze VIII. kladl velký důraz na důkladnou znalost slovenského jazyka i literatury; tak činím dnes, po 15 letech, i já, jeho žák, a prosím, aby mi „Bratislavský Slovák“ i jeho krajané věřili, že činím ještě více, než předepisují úřední osnovy. Ze záliby (uvádím to jako doklad, zda naše střední škola učí slovenštině a v jaké míře) jsem psal i na filosofické fakultě přednášky slovensky, a je zajímavé jistě, že kolegové Slováci, kteří si ony přednášky ode mne vypůjčili, nechtěli věřit, že nejsem Slovák...

Bylo by dobře, kdyby se Slováci již konečně oprostili od oné citlivůstkářské mentality, nestarající se o fakta, s níž se v jejich projevech tak často setkáváme; pak by jistě brzy nastalo vyjasnění v poměru obou větví našeho československého národa!

Dr. Václav Martíná.

II.

V Bratislavě dne 22. II. 1935.

Vážený pán redaktor!

V posledním čase vracíte se v „Přítomnosti“ k slovenské otázce. Z uveřejněných dopisov je badať, že největší přání pisatelův je, aby osudy Slovenska byly spravované Slovákmi. Pán G. H. v 6. čís. uvádza, že k jeho splneniu by zatiaľ stačilo akési vládne nariadenie, ustanovujúce, „aby sa na Slovensku prijímali do služieb štátu bezpodmienečne Slováci, i v tom prípade, že by sa snáď nevyrovnali odborným vzdelaním o miesto sa uchádzajúcim Čechom“. Ide teda stále o českých zamestnancov. Navrhované riešenie je síce jednoduché, mnohým by bolo po chuti, ale je pri najmenšom nespravodlivé.

Českí zamestnanci na Slovensku vyznačujú sa totiž krehkými vlastnosťmi, viac menej kritizovaných a to z najrôznejších hľadísk, ešte aj tou, že majú deti. V páde, že sa tieto na Slovensku priam nenarodily, prišli sem v tak mladom veku, že sa celkom „aklimatizovali“. Ako príklad uvádzam seba. Vo veku 5 rokov som sa na Slovensko dostal, všetky školy od ľudovej po vysokú mám slovenské, žijem v slovenskom prostredí, a tak ničo divu, že slovenčina stala sa mi bližšou než čeština. Ba spisovná čeština mi robí značné ťažkosti. Preto Vám píšem slovensky. Ba čo viac, i celým svojím smýšľaním nelíšim sa od kolegov Slovákov. Pri tom pri všetkom som si vedomý, že som Čech, a ku tomu sa vždy aj dozŕavam. A takých, v tomto smeru mne podobných je nás veľká väčšina.

Nuž ale týmto priznaním sa k českému národu sme automaticky zadelení do „náhradnej zálohy“, ktorej služby iba v tom prípade budú vyžiadané, keď síly mladých Slovákov nebudú postačovať. To je pranie pána G. H., a verte mi, že v tejto túžbe neni osamelý. Ba čo viac, v mnohých inštitúciách sa jej splnenie stáva skutkom, a je zaujímavé, že pri tom majú často rozhodčie slovo práve Česi. Veď naše pocity si snáď viete predstaviť, keď univerzitný profesor, Čech, povie v kolegiu: „Tož, pánové, vezmte na vedomí, že u mne bude asistentem pouze Slovák, a jen Slováká budu habilitovat.“ Tu neni divu, že asistent-Čech na našej universite je bielou vranou. A potom sa pán G. H. diví, že rodiče posielajú deti do škôl na Moravu a do Čiech, s túžbou, aby sa aj tam po vyškolení uchytili. Tým jedine sa ich deti vyhnú stigmate

menejcennosti, pečati Čecha-prišelca. Neráťte sa domnievať, že prehánam, pomery sú ešte horšie.

A keď uvážime, že i tí, ktorí sú proti českým zamestnancem najzatvrdilejší, predsa uznávajú ich zásluhu, že prišli ako pomoc v núdzi najvyššej, potom tento postup vóči ich deťom je divným prejavom vďačnosti.

Jano Novák.

III.

Vážený pane redaktore!

Je pravda, že po převratu nebylo dostatek slovenských úředníků a že slovenská místa byla a jsou převážně obsazena Čechy. Bude dlouho trvati, než tito lidé tak zestárnou, že svá místa přepustí Slovákům. Ale byla přece před pěti léty konjunktura. Necht' mně nějaký Slovák od řemeslníka počínaje a vysokoškolákem konče, pádnými důkazy potvrdí, že Slováci se snažili v této době získati míst v Čechách. I dnes máme nedostatek uchazečů o vypsaná lékařská místa v českém pohraničí, kam proto se hlásí pohotově Němci a ruští emigranti.

Nemyslím jen státní službu. V soukromých službách bylo velmi mnoho míst pro slovenskou mládež. Na příklad v peněžnictví. Filiálky českých peněžních ústavů přímo rostly na Slovensku. České úřednictvo muselo se tam proto stěhovati, neboť nebylo pro tato místa dosti zapracovaných uchazečů Slováků. Slováci nehledali míst v bankách v Čechách, nehledali praksi v ústředích bank. Čekali, až tato místa na Slovensku spadnou jim do klína. A banky ve filiálkách na Slovensku mohly míti jen zaměstnance, předem již zapracované v ústředích — centrálách. Pravidlo není bez výjimky. Tak, pravda, bylo několik Slováků, kteří se hlásili o místa v bankách v Praze. Byli přijati. Avšak, když banka je po zapracování posílala do svých filiálek opět na Slovensko, — s větším platem — raději s menším platem zůstali v Praze.

Ptal jsem se několikráte větších živnostníků i továrníků, zda hlásí se k nim učňové ze Slovenska. Odpověď: nikdo, ale s radostí bychom je vzali.

Ze styků se Slováci, obchodními akademiky, kteří si našli místo v Praze, jsem seznal značný rozdíl akademika Slováka a Čecha. Slovák cítil se uražen, když byl poučován, jak má tu neb onu práci vykonat. Čech téměř nikdy. Měl-li Čech, jako akademik, roznésti akvisiční letáky po klientech, beze slov to učinil. Kdežto Slovák to udělati nechtěl, řka, že studoval ne proto, aby dělal roznašeče. Ovšem zapomínal, že zaměstnavatel je milejší člověk, který se za práci nestydí.

I dnes mnohé rodiny dávají své děti do učení do německých krajů. Proč Slovák své dítě nikdy do učení do Čech nepošle? Řekne si asi: proč Čech své dítě neposílá na Slovensko? Zapomíná, že to dítě se nemá tam čemu novému prakticky přiučiti, kdežto v historických zemích byl již před válkou průmysl, bohaté živnostnictvo, čilý obchod a intenzivní zemědělství.

Velmi dobrým činem je, že ministerstvo národní obrany posílá mládež slovenskou a podkarpatoruskou do pluků v historických zemích. A tak i slovenská mládež má jíti do učení a na studie tamtéž. Není správné, aby Slovák měl zaměstnání jen na Slovensku a Čech jen v Čechách. Republika je československá všem nám dohromady lidem jedné krve a zájmů.

Bankovní úředník.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. N. M.